

หนังสือ

มหาสุบัสลีชาดก

พิมพ์

ในงานศพ นายพิน สุทธวงษ์

เมื่อวันที่ ๒๑ พฤษภาคม

พ.ศ. ๒๕๐๗

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ปรารภกถา

หนังสือ มหาสยัสสชาตก เป็นนิยายเรื่องหนึ่งของ
ท่านเจ้าคุณพระยาศรีสุนทร ไหวหาร (น้อย อาจารย์ย่างกูร)
เรียบเรียงแปลมาให้ ได้ พมพ ขน เพื่อให้อ่านกันมาแต่ใน
ยุคโน้นๆ ซึ่งล่วงกาลมาดถึงขยคน นานยหนักหนาแล้ว
หนังสือนนเวลานน่าจะชุกชอนสูญเลยไปเลยมาก จะหา
อ่านไม่สู้ง่ายแล้ว

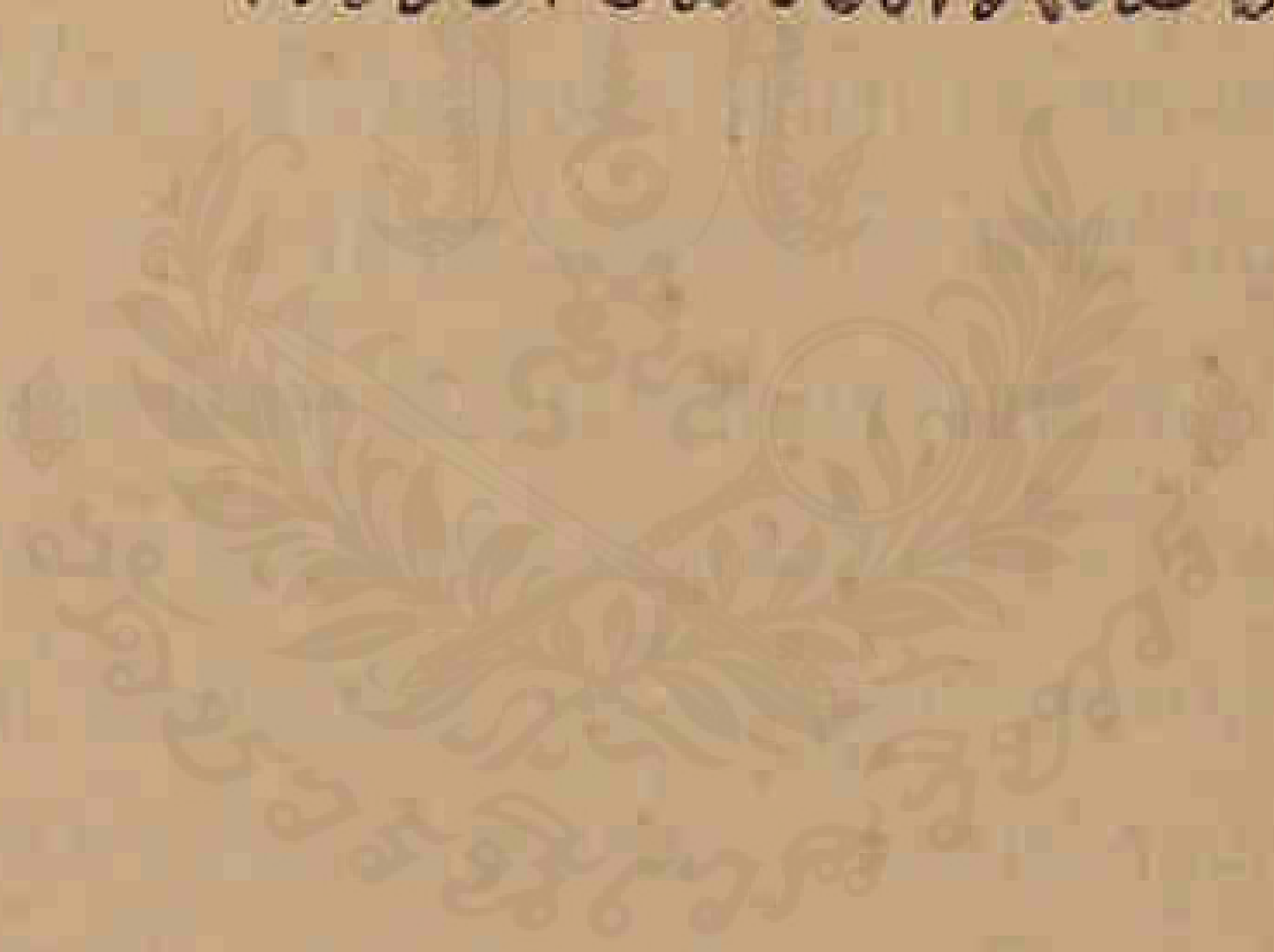
อนึ่ง การที่ ท่าน ผู้เรียบเรียง ได้ พยายาม เรียบ เรียง
หนังสือชนควยท่านเห็นประโยชน์อย่างไร ท่านได้แสวง
ปรากฎไว้ ในคำนำนำเรื่องของท่านแล้ว

ข้าพเจ้าเห็นว่า หนังสือเรื่องนี้ เป็น เรื่องนำทาง ปฏิบัติ
เป็น อินทิ ทง ฉาย คค โลก แล ฉาย คค อมม สม ตาม ข้อ
ความขแรงของท่านผู้เรียบเรียง ดังได้แสดงไว้ ในคำนำ
ของท่านทุกประการ เมื่อกำหนด จะ ทำ การ ปลงศพ
สของคณ นายพิณศุชระวณช ยิกาข้าพเจ้า จึงได้รคพมพ
ขน เพื่อ จำหน่าย ในการปลงศพ โดย ทวังว่า จะเป็น
ประโยชน์แก่ผู้ ที่จะได้พิขอ่านดังกล่าวแล้ว

ขออำนาจกุศลเจตนาของข้าพเจ้าที่ใด พมพทนต์สอ น
ชนเพื่อให้แพร่หลายไปแก่ผู้ที่จะได้พบอ่านก็ กุศลส่วน
อน ๆ อันได้บำเพ็ญแล้วในการปลงศพก็ หากจะบังเกิด
ม ผลานิสงส์เพียงใด ขอ อธิ์ค ผล นั้น ึ่ง สำเรื่งแก่
นายพิณ ศษเวณีช ให้ ได้ประสขขิตธิ์วิยลยผลตามสม
คอรณกัจยสามารถจงทุกประการ

วันที่ ๒๓ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๖๗

พระธาดา อสงวณวิสุต

คำนำ

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาศรีสุนทร ไหวหา
ญาณปริชามาทยบรมนารถนิยภักดี พริยพาห
(น้อย) เจ้ากรมพระอาลักษณ์คิดเรียงเรื่องนิยาย
มหาสุบัสดีชาติกนิ ชนไว้ด้วยตั้งใจจะให้ เป็น
คุณประโยชน์แก่เด็กนักเรียน แลเป็นแบบ
อย่างแก่ชนชาวสยามซึ่งนับถือพระพุทธศาสนา
เป็นของสำหรับบำรุงปัญญา ให้คิดแสวงสุจริต
ความชอบนั้นจะอำนวยผลเป็นสุขแก่ตน ทั้งใน
ภพปัจจุบันแลภพเบื้องหน้า ท่านทั้งหลายอ่าน
แล้วจงใช้ปัญญาตรองโดยละเอียดเถิด คงจะได้
ปัญญาแจ่มทางปฏิบัติ ที่จะได้ สุกติ คือ สวรรค์
แลนฤพาน ตามกัมมัตถนปฏิบัติเป็นวิภูษะคามี่แล
วิวิภูษะคามี่ ทั้งสองประการ ขอท่านทั้งหลายจง
ไตร่ตรองตามข้อความ ในเรื่องนิยายนี้เทอญ

เริ่มต้น

ข้าพเจ้า ขอเล่านิยายให้ท่านทั้งหลายฟัง
สักเรื่องหนึ่ง พอเป็นเครื่องเตือนใจให้ใต้ทาง
ปัญญาหาความสุจริต ซึ่งจะเป็นที่พึงแก่ตน
ในภพนี้ภพหน้า

ในเรื่องนิยายนี้ว่า มีพระราชาองค์หนึ่ง
ชื่อนามว่าสุบัสดีตาบศ อาศัยอยู่ในบ้านวิศาลวัน
แขวงเมืองมยวราชธานี พระสุบัสดีได้สำเร็จ
ศมาบัณฑิตมาน โลกก็ยกเป็นพระอาจารย์ใหญ่ มี
คณะตาศเป็นศิษย์อยู่ศึกษาเป็นอันมาก วัน
หนึ่งเป็นเวลาฤกษ์สามาศิษย์มาประชุมพร้อมกัน
พระมหาตาศสุบัสดี จึงว่าข้าพเจ้าได้ดูในจด
หมายเหตุของโบราณ พบนิทานเรื่องหนึ่งควร
จะเป็นคติตระหนักได้ ข้าพเจ้าจะเล่าให้ฟัง ท่าน
ทั้งหลายจงตั้งใจกำหนดจิตจำไว้ให้แน่น

นอนเทอญ

ในเรื่องนิทานนั้นว่า มีนักปราชญ์สองคน
 ชื่อครุฑนิตส์คน ๑ ชื่อครุฑนิตส์คน ๑ อยู่ใน
 แขวงเมืองสุททาไศรย นักปราชญ์ทั้ง ๒ ถือ
 ตัทธิไม่ต้องกัน ครุฑนิตส์นั้นถือว่า โลกย์พิภพ
 แบนแผ่ออกไปตั้ง ไบบัวลอยน้ำ ครุฑนิตส์ถือ
 ตัทธิว่า โลกย์กลมเหมือน ผลส้มโอ หมุน อยู่
 เสมอ นักปราชญ์ทั้ง ๒ มีความรู้ ในทางดิน
 พ่าอากาศดวงดาวรายตีท้ายสุริยทัยจันทร์แม่น
 ย่ำชำนาญเหมือนกันทุกสิ่ง ต่างกันแต่ โลกย์
 กลมแล โลกย์แบนเท่านั้น คนชาวบ้านชาว
 เมืองก็แตกกันเป็น ๒ พวก ๆ ที่เห็นจริงลงว่า
 โลกย์แบนก็นับถือครุฑนิตส์ ที่เห็นว่า โลกย์
 กลมก็นับถือครุฑนิตส์ นักปราชญ์ทั้ง ๒ ต่าง
 คนต่างตั้งสอนศาสนาเป็น ๒ คณะ กัมพูชนับ

ถือมากทั้ง ๒ ฝ่าย

ครั้งนั้นมีสหาย ๒ คนชื่อนายทตคน ๑ ชื่อ
นายแทนคน ๑ สองคนนี้เป็นเพื่อนรักกันสนิท
ชิดชม ไร่ทุกขุระแห่งกันแลกัน นายทตนั้น
เป็นโรคลมสันดานมาแต่กำเนิด นายแทนนั้น
บิดาเป็นนักเลงสะกา เล่นจนทรัพย์ฉิบหายสิ้น
ตัว จึงเ้านายแทนบุตรแต่ยังเล็กไปขายไว้แก่
ท่านพระยาบริบริรักษ์ เป็นเงินตรา ๓๐๐ บาท
บิดามารดาก็ล้มตายไปหมด นายแทนก็ตกอยู่
เป็นทาสท่าน ต้องกรากกรำทำงานของนาย
ยากแค้นทุกวันทุกเวลา

วันหนึ่งนายทตนายแทนนั่งพูดจาปรับทุกข์
กัน นายทตว่าเพื่อนยากเ้าเราทั้ง ๒ นี้มีทุกข
คับอกคับใจด้วยกันทุกขเท่า ๆ กัน ตัวเรามี
โรคลมสันดาน ประจำตัวรักษาสิ้นเงินสิ้นทอง

จนยากจน โรคก็ไม่หายกลับทวีมากขึ้นทุก
 ปี ๆ ฝ่ายเพื่อนเลากมหนึ้นเป็นทาสนายเขา
 ใช้ไม่ปราไส เราจะช่วยเพื่อนให้พ้นทุกขเรากก็
 ขัดสนจนจนเสียแล้ว เราทั้ง ๒ จะคิดอย่างไร
 จึงจะพ้นจากความทุกขตวยกัน นายแทนจึง
 ว่าเพื่อนคิดมันข้างถูกกับใจเราจริง ๆ เรื่องนี้
 เรากก็คิดอยู่ไม่แวนวัน แต่มันมีมัตมนอนอนันต์
 เป็นเบ้าสาก ไม่เห็นหนทางเสย นายทดจึงว่า
 เราคิดเห็นอยุ่วาง ๆ แลวแต่เพื่อนจะเห็นตวยถา
 ไม่ เตียวนนี้ ไนบ้านเมืองเรา มีนักปราชญ์อยู่
 ๒ คนชื่อครุณีที่ ๑ ครุณีเทศ ๑ เขามีความรู้ภา
 ษาปราคญคนนับถอมมาก เราไปหาเขาอ้อนนอม
 อ้อนวอนขอบายบัญญัติ เพื่อเขาจะมีความ
 กรุณาแก่เรา เขากก็คงจะข้ทางบอกอูบายให้
 แก่เราบ้าง เพื่อนจะเห็นอย่างไร นายแทนก็

เห็นชอบด้วย

สองสหาย จึงชวนชวายเป็นพวก ไม่อุปเทียมน
 คนละเล็กคนละน้อยตามภาษาปาก แล้วพากัน
 ไปยังสำนักนี้ครุניתที่ค้ำน้บกราบไหว้ แล้วเล่า
 ความทุกข์ร้อน ของตัวทั้ง ๒ คน ให้ฟัง สันทุก
 ประการ แล้วจึงวอนว่าขอให้ท่านผู้เป็นอาจารย์
 ไฉน จงส่งเคราะห์ด้วยความเมตตากรุณา ช
 แฉงหนทางที่ข้าพเจ้าทั้ง ๒ จะได้หายโรคแฉพัน
 ยากจากทุกขด้วยเถิด ฝ่ายอาจารย์นิตที่กำลัง
 พินเฝ้าอยู่ด้วยเรื่องความโลกย์แบนโลกย์กลม
 ใครไปสู้มาหาในเวลาอันนี้ ก็ชักพูดแต่ในเรื่อง
 โลกย์อย่างเดียว ใครมาพูดเรื่องอื่นก็ไม่เป็น
 ที่ชอบใจ ครุניתที่จึงถามนายทดนายแทน ว่า
 เจ้าเข้าใจในเรื่องโลกย์อย่างไรบ้าง แผ่นดิน
 โลกย์พิภพจะแบนแฉออกไปเหมือนอย่างใบบัว

ฤาจะกลมอย่างไหนแน่ เจ้าเข้าใจฤาไม่ นาย
 ทตนายแทนตอบว่า เรื่องนี้ข้าพเจ้าไม่เข้าใจ
 เลย ข้าพเจ้าไม่ได้เล่าเรียนศึกษาในวิถีโลกย์
 ข้าพเจ้ารอนรนอยู่ด้วยทุกข์ประจำตัว คิดอยาก
 จะพ้นจากความทุกข์อยู่ทุกวัน ทุกเวลา ถ้า
 ข้าพเจ้าศึกษาจนได้ รุทรา โลกย์พภพแบบฤากกลม
 รุแท รุจริงแล้ว โรคในกายตัวของข้าพเจ้าจะ
 หายได้ฤาไม่ได้อันึ่งข้าพเจ้าจะหลุดพ้นจาก
 ความที่เป็นทาส พันอำนาจนายเงินได้ฤาไม่ได้อ
 ฝ่ายครุณีทศกั โกรธ ร้องตวาดว่ามึงทั้ง ๒ คน
 เป็นคนตฤาคนบ้า ก็เห็นว่ามึงทาสบัญญัติแล้ว
 ทวามนั้ก็จะเอาความรู้ ไปสู้รบกับโรคคลมสันดาน
 แลจะเอาไปต้านทานเจ้าเบี่ยนนายเงินให้หลุดพ้น
 จากหน้จากยากนั้นจะได้ฤาหว่า อ้ายคนพนั้น
 ไม่ควรจะมาพูดกับกู มึงรีบไปเสียให้พนั้นบ้านกู

คนดีอย่างไร ตั้งแต่ฉันไปเราทั้ง ๒ จึงช่วย
กันสืบเสาะค้นคว้าหาท่านผู้วิเศษต่อไป พิกพ
แผ่นดินนี้ใหญ่โตกว้างขวางนัก ที่ไหนจะสิ้น
คนดีแต่เพียงตาครูทั้ง ๒ คนนี้ ท่านผู้วิเศษ
จึงขึ้นไปกว่านั้นคงจะมีเป็นแน่ แต่หาใครพบ
ปะถาธุชาวก่อนแล้ว จึงวิ่งรอมอบอกกล่าวให้
เพื่อนกันรู้ก่อน ให้จึงได้ ทั้ง ๒ สหายสัญญา
กันแน่นอนจะนั่นแล้ว ต่างคนต่างคอยสืบข่าว
ผู้วิเศษอยู่เสมอมิได้ขาด

ครั้งนั้นหมอวิชาโรคคนหนึ่ง ชื่อว่า
หมอศรีวิสุทธิศาสตร์ อยู่ในเขตแดนวันแดนเมือง
สุทธาไศรยนั้นเอง หมอศรีวิสุทธิศาสตร์คนนี้เป็น
หมอวิเศษนัก แม่นยำชำนาญในสมุฏฐานโรค
ดูไซ ไม่เคลื่อนคลาศเลย ว่าใดก็ใดว่าเสียก็เสีย
จริงเหมือนปากว่าทุกอย่าง ทั้งหยูกยาที่เข้

แขงแรงกล้ารักษาใครก็มีไชยชนะทุกราย คน
 นับถือทั่วเขตแหวงว่าเป็นหมอดีหมอดีเศศคล้าย
 กับหมอดีโกมารภักย์ หมอดีศรีสัตยศาตราไสย
 วิชาแพทย ไต่ทรัพย์สิ้นเงินทองสมบูรณ์ จน
 ไต่สร้างบ้านเรือนก่อตึกงาม มีบุตรภรรยาชา
 ทาษกรรมกรชายหญิงพร้อมบริบูรณ์ มี
 คนนับถือภาษาปรากฏมาก หมอดีศรีสัตยศาตรา
 แต่ได้ปกครองทรัพย์สมบัติมานานประมาณอายุ
 ๖๐ ปีเศษ เวลารাত্রวันหนึ่งหมอดีศรีสัตยศาตรา
 นิมิตรฝันไปว่า บิดามารดาของตัวที่ตายไปนาน
 แล้ว มานั่งท้างหัวนอนทั้ง ๒ คนบิดาเอามือ
 ดูปศิสะแล้วบอกกว่าพ่อเห็นเจ้าเฉลอส์ตินัก มี
 เม่าพินเผื่อ แต่จะหาทรัพย์ สิ่งสิ้นมาบำรุงเขา ผู้
 อื่น ตัวจะตายลงเมื่อไรก็ไม่รู้ ในเวลาจะ
 ตายนับบุตรภรรยาชาทาษชายหญิง สิ่งทรัพย์

สมบัติที่ช่วยเจ้าไมได้ทั้งนั้น จะช่วยได้ก็แต่
 ผลกุศลสุจริต ที่ตัวได้ประพฤติที่ด้วยกายวาจา
 ใจ ประพฤติให้ ได้จริง ไม่นคงเสียแต่เนิ่นๆ
 ให้เป็นอจินตัสมอไปจนวันตาย นั้นและจะ
 เป็นที่พึ่งแก่นสารของตัวได้ หมอศรีสัทธิศำทร
 ตกใจตื่นขึ้น คิดถึงบิดามารดาที่ร้องไห้ครา
 ครวญ ภรรยาที่ถามก็แก่งบอกเสียว่าซา
 ละเมอไป แล้วคิดตรึกตรองถึงถ้อยคำของ
 บิดามารดา ก็ปลงใจเห็นจริงลงว่าบุตรภรรยา
 ทรมัยสมบัติ เป็นอนิจจังไม่เที่ยงแท้ ยามจะ
 พรวนแปรพิบตกให้ ไชยทุกข์ต่างๆ ควรที่จะ
 คิดสละละวางบริจาคเสีย ให้สิ้นกังวลห่วงใย
 แล้วละหลักไปอยู่แต่ผู้เดียว บำเพญ์ศีลสุจริต
 ไปกว่าจะหมดชีวิต ให้ตายลงในกองกุศล
 สุจริตให้ สมกับคำสั่งสอนของบิดามารดา จะได้

ความเย็นใจไม่เคียดกร้อน เมื่อปลงใจลงแน
 นอนฉนั้นแล้ว จึงตรวจทรัพย์สินสมบัติเข้าของ
 สวิญญาณกะทรัพย์ อวิญญาณกะทรัพย์ทำ
 บัญชีเสร็จจำนวนทรัพย์สินถึง ๒ พันชั่งเศษ จึง
 คัดกะเป็นส่วน ๆ แจกบุตรภรรยาวงษญาติ
 ตลอดจนหลานเหลน บันฑาทาษชายหญิง มี
 อยู่เท่าไรก็ยกค่าตัวไปรดให้ไปไทยไป สิ้นเชิง
 ทรัพย์ ทยง เหลือกสร้าง ศาลา ที่ชนพักอาศัยรย
 แลชุดสระน้ำทำถนนปลูกสะพานขึ้นใหม่ แล
 ซ่อมแซมสะพานเก่าชำรุดหักพัง ให้มั่นคงถาวร
 ให้เป็นที่ ชนทั้งปวง อาศัยรยไป มา มีความ สุข
 หลายตำบลงนสินทรัพย์ แล้วก็ ไปปลูกกระ
 ท่อมที่พ้อยู่ในป่าศาละวันเป็นที่วิเวก จึงบวช
 ถือเพศเป็นตาปะขาวละมาทานรักษากุศลกรรม
 บถ เจริญพรตทางสมณะภาวนาจนบัดนี้ถึง

อับปนาสมาธิอย่าง โสภักยธรรม เวลาเช้าก็เข้า
 มาเที่ยวภิกขาจารตามชาวบ้านริมชายน้ำ ได้
 อาหารเท่า ไค้ก็บริโภคไปวันละมื้อๆ ตัดห่วงใย
 ไม่มีมลพิษใจกังวล เสวยความสุข เกิดแต่ วิเวก
 สงัดจิตรทั้ง ๒ ประการ ผิดพรรณเมืองใต้
 บริสุทธิ์เป็นที่เจริญตา แลเจริญศรัทธาของชน
 ทั้งปวง ชาวบ้านในเขตตรงใกล้เคียงเหล่า
 นั้น จับฉลากบันเธรก้นหาของใส่บาตรทำน
 โยคีตาปะขาว เรือนละวันๆ มิได้ขาด กิตติ
 ศัพท์ กิตติคุณ ของ ท่านปะขาวศรีสิทธิศาสตร์ เล่า
 ภาฟุ้งขจรไปในประเทศต่างๆ

เวลาวันหนึ่ง นายทศโตชาวเขาเล่าภาสรว
 เสริญท่านตาปะขาวศรีสิทธิศาสตร์กิตใจ จึงได้
 ถามถินถานกำบลที่อยู่ของท่านศรีสิทธิศาสตร์ได้
 แน่นนอนแล้ว จึงรีบไปบอกแก่นายแทนผู้เป็น

สหาย บรรยายเหตุตามข่าวเขาเล่าๆ ให้ฟัง
 แล้วสองสหายก็พากันรีบไปยังที่สำนักนี้ ท่าน
 ประชากรี่ลีลิตีศาตรกระทำอภิวัต ไหว้กราบ
 โดยเคารพอย่างยิ่ง ครั้นท่านประชากรทั้กทาย
 ปราไสไต่ถาม นายทตก็แจ้งความว่า ข้าพเจ้า
 ช้อทดเป็นโรคลมสันตานมาแต่กำเนิด ครั้น
 แก่ตัวเข้า โรคก็ทวีมากขึ้นทุกทีๆ ได้ความล่ำ
 บากเหลือที่จะอดทน ทำอย่างไรข้าพเจ้าจึงจะ
 หายโรค ได้ความศุขขอท่านได้ โปรด เพื่อน
 ของข้าพเจ้า คนนี้ ช้อทดแทน มี ทุกขยาก เป็นทาส
 ท่านมาช้านาน ต้องรับภาระงานของนายทน
 ยากลำบากอยู่อดตธา ทุกวันเวลามี ได้ขาด
 ทำไฉนนายแทนจะได้พ้นจากทาส ขอท่านจง
 ได้ โปรด บอกอุบายให้ ข้าพเจ้า ทั้ง ๒ ได้ พ้น
 ทุกขยากเอาบุญเถิดเจ้าข้า ท่านตาประชากรี่

สิทธิศาสตร์จึงตอบว่า กำเนิดโรคกำเนิดทุกข์
 ของเจ้าทั้ง ๒ นี้จะเกิดด้วยอะไร เราอาจจะรู้ได้
 มีอุปายที่จะเยียวยารักษาได้ แต่เจ้าทั้ง ๒ ยัง
 จะรักษาस्थ्यได้ถ้า เราสั่งอย่างไรจะทำตาม
 สั่งด้วยความมั่นคง จนถึงแก่จะเสียชีวิตก็
 อย่าเสียชีวิตที่ใดรับปฏิญาณต่อเรา จะได้ ถ้า
 ไม่ได้ คนทั้ง ๒ ก็รับว่าข้าพเจ้าจะรับรักษาस्थ्य
 จนถึงแก่จะสิ้นชีวิตก็ไม่อาลัยแก่ชีวิต ต่อ
 หน้าลับหลังข้าพเจ้าจะไม่ละเมิดถ้อยคำของท่าน
 เลย

ท่านตาปะขาวจึงว่า ถ้าเจ้าจะถือได้มั่นคง
 เหมือนอย่างว่านั่นแล้ว โรคก็จะหายขาดทุกข์
 ยากจะเปลืองปลดหมดไปได้ แน่เราจะแข็งแรง
 ให้เจ้าเข้าใจ นายทดแทนโรคมาแต่กำเนิด
 ปฏิสนธิวิญญานของเจ้าไม่บริสุทธิ์ เพราะ

วิบากฝ่ายบาปฝ่ายอะกุศล เข้าระคนปนเจือ
 อยู่ในปฏิสนธิวิญญาน จึงบันดาลให้เกิดโรค
 ตีตมาแต่ในก้อนโลหิต โรคอย่างนี้เขาเรียก
 ว่า โรคเกิดแต่กรรม ต้องอดของแสงงแล้ง
 กินยาภายในชำระสันดาน ให้บริสุทธิ์ แลกิน
 ยาภายนอกประกอบด้วยโรคจึงจะหายขาด

นายแทนนี้มีสมุฏฐานที่เกิดทุกข์ เป็นสอง
 ฐาน ๆ ที่ ๑ คือปฏิสนธิวิญญานไม่บริสุทธิ์
 มีวิบากฝ่ายบาปฝ่ายอกุศลเข้าระคนเจือ ก่อให้
 เกิดทุกข์มาแต่กำเนิดชั้น ๑ ตั้งแต่คลอดแล้ว
 มาได้รับวิบากบาปของบิดาของมารดา เป็น
 มรณกบนั้นทุกองอีกชั้น ๑ ต้องอดของแสงง
 กินแต่ยาภายในชำระใจให้บริสุทธิ์ไปอย่างเดียว
 ไม่นานตอกโรคทุกข์ยากก็จะหาย เจ้าทั้ง ๒
 จะเต็มใจให้เรารักษา ถ้ายอมให้เรารักษา

ต้องให้ความสัจแก่เรา ว่าจะประพฤติตามคำ
ของเราจนตลอดชีวิต

ฝ่ายนายทตนายแทนก็ชื่นชมโสมนัส น้อม
ศีรษะกราบกราบไหว้ ให้ความสัจปฏิญาณ
ว่าจะทำตามสั่งทุกประการ

พระอาจารย์ศรีสัทธาจารย์จึงบอกว่า ยาภายใน
นี้คือให้ออกตเวไนยของแสงใจ ๕ ประการ
แสงให้ กินยาบำรุงทวารทั้ง ๓ อีกชานหนึ่ง มี
ตัวยา ๑๐ สิ่ง ยาถอนแสงใจ ๕ ประการนั้น
คือยาฆ่าสัตว์อนมชีวิต ตงตนแต่มนุษย์ลงไป
ไปถึงยุงรินเลือดไร สุกแต่แต่ฆ่าสัตว์มชีวิต
แล้วอย่าฆ่า อย่าทำให้ ได้ความเจ็บปวดลำบาก
เวทนา ๑ พัสตุรพยสิ่งของๆ ใครๆ ทัว
ทั้งโลกอย่าจำเพาะว่าของอะไร ที่สุดลงไปจน
หญ้าเส้นหนึ่งก็ ได้ เจ้าของเขาหวงแทนเขาไม่

ให้แล้วอย่าลืกล้ออย่าล้อแย้งชิง แลอย่าเบียดบัง
 เอาของเขาเลยเป็นอันขาด ๑ อย่าเป็นคนเมา
 ตันหา บำกาม ทำบูมบ่าม ล่วง ประเวณีในสตรี
 ที่เขาหวงแหนแลต้องห้ามนั้นอย่าง ๑ อย่าพูด
 ปดหลอกกลวงเขา อะไรไม่จริงแล้วอย่าพูด ๑
 บันตาของมื่นเมาคือสุราธาเมรัย เป็นของจะ
 ชักนำใจให้เสียปรกติเต็ม ชักใจให้หยาบแลให้
 มื่นเมาเชื่อมซึม ทุกสิ่งทุกอย่างเจ้าอย่าดื่มอย่า
 กินเลยจนตลอดชีวิต สุราเมรัยนี้เป็นของ
 แสลงใจที่ครบห้า เป็นของแสลงเร็วแรงจัด
 สำคัญนัก ถ้ากินมันเข้าไปแล้ว ที่ไม่ควร
 จะพูดก็พูดได้ ที่ไม่ควรจะทำก็ทำได้ ถึงของ
 แสลงใจ ๔ อย่าง ข้างต้น จะรักษามาได้ ตีแล้ว
 ถ้ามากินของแสลงที่ ๕ เข้าไป ก็อาจจะทำลาย

ไม่คบเขารังเกียจ จะไปอยู่ที่ไหนก็มักจะก่อ
 โภยก่อเวรชนทนนั้น ระวางตวรรักษาตัวยากนัก
 เพราะความทุจริตแรงกล้า มีผลเป็นทุกข์ โภย
 อยู่โดยธรรมตา นี้แต่เราเรียกว่าของแสดงใจ
 ๕ ประการ เจ้าทั้งสองจงงดเสีย ให้ชาติระวาง
 อย่าให้ของแสดงใจมากกระทบถูกดวงใจของเรา
 ได้ แล้วยกนิยามำรุงไตรทวาร ซึ่งเป็นคู่กัน
 อีกชานานหนึ่งสำหรับกล่อมหัวใจ

ยามำรุงไตรทวารนั้น เป็นตัวสัพยา ๑๐
 สิ่ง คือความเว้นบาปในกายะทวาร ๓ เว้น
 ปาณาติบาตไม่ฆ่าสัตว์ ๑ เว้นอกทินนาทานไม่
 สกนอทรพยทาน ๑ เว้นกามะมิจฉาจารไม่
 ล่วงประเวณีสวนตามในกามะที่ผิด คือสัตว์ที่
 ต้องห้าม ๑ วิริตทั้ง ๓ นี้เป็นยามำรุงกาย
 ทวารให้สะอาด

ยาบํารุงวะจิทวารมีสัพยา ๔ อย่าง คือองต
 เวนมุสาวาท ไม่พูดปดหลอกลวง ๑ เวน
 บีสุณาวาจา ไม่พูดส่อเสียดยุยง ให้เขาแตกวิว
 กน ถึงได้ยินคนหนึ่งทำว่านินทาคนข้างหนึ่ง
 ก็อย่าเอาความข้างนี้ไปบอกแก่ข้างโน้น อย่า
 เอาความข้างโน้นมาบอกข้างนี้ ให้เขาโกรธวิว
 รานกัน ๑ เวนมรุตวาจา อย่าพูดหยาบคาย
 คือบริภาษตำท้อ ให้เจ็บช้ำน้ำใจเขา ๑ เวนสัม
 ผับปลาปอย่าพูดตลกคนอง พูดจาเรื่องราวที่
 ไม่เป็นประโยชน์ ชักน้ำใจคนฟังให้ลุ่มหลง ๑
 วาจา ๔ อย่างนี้เป็นยาบํารุงวะจิทวาร ให้สอาด

ยาบํารุงม โนทวารมีตวสัพยา ๓ สิ่ง คือ
 เวนอภิชฌมาอย่าเพ่งมุงหมาย เอาสิ่งของผู้อื่น
 น้อมเอามาเป็นของตัวด้วยความโลภ ๑ เวน
 พยาบาทอย่าผูกอาฆาภูคิดเป็นไฟรี โกรธเคือง

กับใครก็ตั้งใจคิดแข่งญวนน จะให้ล้มจมฉิบหาย
 ภายปราน ถ้าใครรู้ว่าผู้ที่เป็นเวรกันนี้ ได้ดิบ
 ได้ ดีมีลาภมียศชนก ไม่เป็นที่ชอบใจ ถ้ารู้ว่าคน
 ที่ตัว ไกรอนั้นต้องโทษราชทัณฑ์ ถ้าเป็นอัน
 ตราขายแลล้มตายก็ดีใจ โสมนัสขึ้นบาน อากา
 รอย่างนี้เป็นวิไสยของพยาบาท เจ้าจงตเว้น
 อย่าให้เป็นชนในใจ ๑ เว้นมีจฉาทิฏฐิ อย่า
 เห็นให้ผิดไปจากคลองยุติธรรม การที่เป็นบาป
 อย่าเห็นว่าเป็นบุญ ที่เป็นบุญอย่าเห็นว่าเป็น
 บาป บุญให้ผลเป็นสุข บาปให้ผลเป็นทุกข์
 บุญมีบาปมี โลกย์นี้มี โลกย์น้อมมี วิบากผล
 ที่คนทำดีทำชั่วก็มี ทำบุญทำบาปไม่ปราศจาก
 ผล คุณบิดามีคุณมารดามี บุญญาความเห็น
 ให้ทรงคงอยู่อย่างนี้ อย่าให้วิปริตแปรผันเป็น
 อย่างอื่นไป ๑ สามสิ่งนี้เป็นยาบำรุงใจ อ้อเจ้า

ทั้งสองคนอดตงคของแสงห้าประการ แลกิน
ยาบำรุงไตรทวาร ๑๐ ประการ อย่างว่ามาฉนี้
แลเหวรกศกรกศตยยิ่งกว่าชีวิตรของตัวเถิด ไม่
ช้าก็จะหาย โรคจะพ้นทุกชัยาก นายทตนั้น
อีก ๗ วันกลับมาหาเรา ๆ จะประกอบยาภาย
นอกให้ กินสักชวานหนึ่งก็เป็นหายขาด แต่
นายแทนนั้นไม่ต้องกินยาภายนอก รักษา
ด้วยยาภายในอย่างเดียวกก็หายได้

ทั้งสองสหายก็ถวายนมัสการ กราบลา
พระอาจารย์ศรีวิสุทธิศาตร์ กลับมาบ้านปลุกษา
กันว่าเราเคราะห์ดีแล้ว ไต่ ไปพบอาจารย์
สำคัญ ควรนับถือเป็นที่พึ่งได้จริง เราทั้ง ๒
ต้อง เคารพ รักษาคำ สั่งสอน ของ ท่านให้มั่นคง
แข็งแรง ถ้า เห็นใครย่อหย่อนลงก็ ให้ตัก
เตือนกัน อีก ๗ วันเราจึงจะกลับไปหาท่านอีก

ตั้งถิ่นแล้วต่างคนต่างไปที่อยู่ของตัว

ตั้งแต่นั้นคนทั้งสองก็ตั้งใจรักษาดี ๕ แด
กรรมบถบริสุทธิ์วิบุวณ มีให้ต่างพร้อมเศร้า
หมองเลย ล่วงมา ๗ วันนายทตนายแทนก็

พากันไปหาพระอาจารย์ศรีลลิตศาตร์ ๆ ก็ประ
กอบยาให้นายทตกินครั้งเดียว โรคลมสันดาน
ก็หายขาดไม่เป็นอีกเลย พากันลากลับมาบ้าน

เวลาวันหนึ่งมีเขาเอาปลาเทโพเป็น ๆ ห้าตัว
มากำหนัทานพระยาบุรุษวิบุวณ ๆ จึงเรียกนาย
แทนมาสั่งว่า เองเป็นคนฝีมือเก่งดีก็ดูได้ กิน

ชอบฝีมือเองมาหลายคราวแล้ว เองเอาปลา
เทโพ ๕ ตัวนี้ไปแกงให้กู ๆ จะกินเวลาบ่าย

นายแทนจึงกราบเรียนว่า ได้โปรดเถิด
ขอรับ เทียนนี้ผมได้รับศีลมาจากพระอาจารย์
ศรีลลิตศาตร์ ผมถือไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตแล้ว

ขอรับ ไต่เต้าไปรอดใช้ ไท้ยมทำงานอื่น ๆ เถิด
ถึงจะเหน็ดเหนื่อยหนักแรงอย่างไร ผมไม่ว่า
เลยขอรับ

ท่านพระยาภิไธยธรรมาธิบดีว่า กูเป็น
นายมิ่งมิใช่ฤา มิ่งเป็นบ่าวกลับจะมาบังคับกู
เป็นนายอีกฤา อ้ายใจบุญกูไม่ฟังมิ่ง กูจะ
ไปสวนกลับมาเวลาบ่าย กูกลับมากถ้าไม่ได้
กินแกงปลาเทโพกูจะเขียนมิ่งให้แทบตาย ท่าน
พระยามอบปลาให้นายแทนห้าตัวแล้วก็ไป ฝ่าย
นายแทนรีบปลามาใส่อ่างน้ำไว้แล้ว ก็นั่ง
ตฤกตรองว่า ครองนชอกกระทั่งตัวแล้วจะคิด
อย่างไรดี จะรักศีลฤาจะรักตัว ถ้าไม่คิด
แก้ศีลจะฆ่าปลานี้แกงให้ นายเขากินตามเขาสั่ง
แล้วก็จะพินโทษพินโทษ แต่ศีลที่เรารักษาก็
จะขาด จะตกลงข้างไหนแน่ นายแทนนั่งตฤก

นึกตรองไป ก็ปลงใจลงว่าเราได้รับปฏิญาณ
 ต่อท่านอาจารย์มาว่าจะรักศัลยงกว่าชีวิต ถ้า
 ล่วงละเมิดคำสั่งท่าน ก็ จะ เสียสത്യ อีก ซ้ำหนึ่ง
 เสียทั้งศัลยงสตัยแล้วท่านว่ามีไซ้มนุษย์ เสียที่
 เกิดเป็นมนุษย์ อย่าเลยกูไม่ซ่าไม่แกงแล้ว
 นายท่านจะเขี่ยนจะซ่าอย่างไรก็ตามอาญา ของ
 ท่านเถิด คิดตกลงปลงใจฉันแล้วนายแทน
 ก็แบกอ่างปลาไปเทปล่อยเสียในแม่น้ำ แล้ว
 ก็กลับมานอนอยู่ในกระท่อม ให้ อิมอกอิมใจ
 ปรีดาปราโมชด้วยศีลของตัว

ครั้นเวลาบ่ายพระยาบุรุษบริรักษ์ กลับมาจาก
 ส่วนเรียกหา นายแทน ตามถามถึงแกงไว้ทำกู
 แล้วว่า รับประทานมากกุกูกูจะกินเข้า

นายแทนเรียนว่าผมไม่ได้แกง เพราะปลา
 มันเป็นทั้งนั้น ผมปล่อยเสียหมดแล้ว โทษ

ที่นั่นที่สุดแล้วแต่จะไปรด

พระยาบุรุษบริรักษ์ ไกรธน์ก็ ร้องทวาดตำ
ว่า อ้ายนางของห้องตุ๊กกุกุกนี้ มันถือว่ากูไม่
ใช้นายมัน ไม่รู้จักนาย เอามันมัดเข้ากับหลัก
ไปเรียกอ้ายตวงมาเขียนเสีย ๒๐ เทียนนี้ พวก
บ่าวทาส เหล่านี้ ก็จับนายแทนมัดเขา กับหลัก
แล้ว ไปเรียกหานายตวงไม่พบยังไปติดตามอยู่

ในขณะนั้นพเอินให้ท่านเศรษฐีผู้มีตำแหน่ง
ยศชื่อตงวาพระรัตนากกร เป็นเพื่อนรักสนิท
ของท่านพระยาบุรุษบริรักษ์ ออกจากพระราชวัง
แล้วแวะมาหาพระยาบุรุษบริรักษ์ ๆ เชื้อเชิญให้
นั่งที่สมควรแล้วพูดจาปราศรัยกันตามเคย พระ
รัตนากกรเห็นนายแทนก็ ให้ คิดเขนตุ๊กกรุณา เป็น
ที่สุด จึงถามว่าอ้ายแทนมันทำผิดอย่างไร
เจ้าคุณมันได้จะทำโทษ

พระยาบุรุษบริรักษ์ตอบว่า อ้ายแทนนมัน
 จ่องทองมาก ผมใช้ ไหม้นทำอะไรมันผ่าย
 ชนชิตไม่ทำตาม จนฉันแต่จะใช้ ไหม้นแกง
 ปลาเท โปมนักไม่แกง แต่จ้ชเอาปลาไปปล่อย
 เสียหมด มันไว้ตัวเป็นคนใจบุญ มันไม่รู้จัก
 นายจะต้องเขียน ไหม้นรู้ จักนายเสียบ้าง ถ้า
 หาไม่อ้ายคนอื่น ๆ จะดูเยี่ยงอย่างต่อไป

พระรัตนากรจึงว่า เจ้าคุณจะเขียนมัน
 ดวยเรื่องต้มเรื่องแกงเขาจะนินทาได้ ผมขอ
 โทษมันเสียเถิดอย่าเขียนต้มมันเลย

พระยาบุรุษบริรักษ์ตอบว่า คุณขออะไรผม
 ก็ไม่เคยชิตคุณเลย แต่อ้ายแทนนมันจ่องทอง
 ตุกถผมนัก จะยกโทษให้คุณไม่ได้มันจะ
 กำเรบใจจ่องทองหนักไป พระรัตนากรจึงว่า
 ถ้ากระนั้นขอ ให้ ผมพูดจาใต้ถามมันดูสักหน่อย

เถิด พระยาบุรุษวิรัช ว่าคุณจะถามอะไรมัน
ก็เชิญถามเถิด

พระรัตนากรจึงถามว่า อ้ายแทนเองเป็น
ทาสท่านเงินค่าตัวเองเท่าไร

นายแทนว่า สมเป็นทาส ท่าน ค่าตัว ๓๐๐
บาท ขอรับ พระรัตนากรจึงว่า ค่าตัวเองก็
มากอยู่ ท่านเป็นนายท่านใช้เองแกงปลาเท
โพให้ท่าน การก็ไม่ยากลำบากอะไรนั้ก็ ทำ
ไมเองจึงขจัดขึ้นคำสั่งของท่านแล้ว

นายแทนเรียนว่า สมกรู ทว่า สมเป็นทาส
ท่าน ท่านใช้การงานอื่น ๆ สมไม่ได้ขจัดขึ้น
ท่านเลย แต่ท่านมาบังคับใช้ ให้สมฆ่าสัตว์
สมทำไม่ได้ เพราะได้ให้สัตย์ปฏิญาณสมา
ทานมาต่อท่านอาจารย์ ทนบถอดแล้ว จะทำลาย
ล้างศีลสัตย์เสียไม่ได้ สมก็ได้เรียนท่านแล้ว

ท่านไม่ฟัง ชื่นบังคับจะให้ผมฆ่าปลาให้ ได้
ผมก็ต้องถือเอาท่านบ้างขอรับ

พระรัตนากรจึงว่าเถยวันนี้ท่าน โกรธ ว่าเอง
ชื่นชัตท่านจะลงโทษให้สักที ให้พอกับความ
โกรธของท่าน เองจะคิดว่ากระไร

นายแทนเรียนว่า เรื่องนี้ผมก็ได้ คิดตก
ลงปลงใจของผมแล้ว ว่าชัตชื่นท่าน ๆ เป็น
นายท่านคงจะทำ โทษตามอาญาของท่าน ท่าน
เป็นนายก็แต่ร่างกายของผม ซึ่งจะเป็นนาย
ดวงจิตผมด้วยไม่ได้ ท่านบังคับที่ถูกต้องผมก็
ทำตาม บังคับที่ผิดดวงจิตผมไม่ยอม ผมก็
ไม่ทำตามเป็นแน่ อย่าว่าแต่เพียงท่านจะเขียน
ตีท่านเลย ถึงท่านจะเอาผมไปฆ่าเสียผมก็
ยอมตาย ไม่ยอมทำลายศีลของผมแล้ว ทำ
ไมกับตาย เกิดมาแล้วก็ต้องตาย ด้วยกันทั้ง

แผ่นดิน ผมไม่เห็นเป็นอัจฉริยะแปลกปลาต
 อะไร แต่คิดแต่ความสัจเป็นของวิเศษสำคัญ
 ในโลกย์ ควรจะต้องรักษายิ่งกว่าชีวิตร์ ๆ
 จะเสียไปก็ชั่งเถิด แต่อย่าให้เสียคิดเสียสัจ
 เลย ผมตกลงปลงใจอย่างนี้ โทษทัณฑ์
 ประการใด ก็สุดแล้วแต่ท่านจะทำแก่ร่างกาย
 ของผมเถิด แต่ดวงจิตร์นั้นผมไม่ยอมให้กต
 ขี้ข่มเหงปนแน่แล้วขอรับ

พระรัตนากว ไต่ ฟังคำ ให้การของนายแทน
 ก็ให้ชนพองสยของเกล้า คิดว่าท่านพระยานี้
 เป็นคนอ่อนอพาลสันทานบาป ไม่รู้จักคนดี
 คนชั่ว ร้อยคนจะหาคนอย่างนี้สักคนหนึ่งก็
 ไม่ใคร่จะพบ เราจะช่วยนายแทนให้พ้นยาก
 จากทุกขเสียเถิด คิดแล้วจึงยื่นหน้ามาพูดกับ
 ท่านพระยา ว่าอายแทนมน ให้การเจ้าคุณไต่

ยีนญาไม่

พระยาบริบริรักษวาชาพเจ้า ได้ ยีนแลวมนั้น
 ก็พูดจาจองทองตอตั้งอยู่อย่างนั้นเอง
 พระรัตนากกรจึงว่า เจ้าคุณอย่าเพ่อว่ามนั้น
 ตอตั้งจองทองก่อนตฤกตรองดูให้เล็ชยต เจ้า
 คุณจะลงโทษแก่มัน ผมเห็นว่าไม่เป็นยุติธรรม
 เทวตา อารักษ์ ท่านจะ ไม่เข้า ตวย เจ้าคุณ ตอก
 กระมัง ท่านพระยา โกรธว่าพระรัตนากกรว่า
 พูดเชากบอายแทน จึงว่าคุณเห็นว่าอายแทน
 เป็นคนดี ก็เอาเงินมาช้วยเอามันไปเถิดชี่ พระ
 รัตนากกรตอบว่า ซึ่งเจ้าคุณยอมให้อายแทน
 แก่ผม ๆ ดีใจนัก อย่างว่าแต่ค่าตัวอายแทน
 ๓๐๐ บาทเดย ถึง ๕๐๐ บาท ผมก็จะช้อไม่
 เสียตายเงิน ว่าแล้วก็ ชัยบาวให้ ไปบอกบุตร
 ที่บ้าน ให้บุตรเอาเงินมาไถ่ค่าตัวนายแทน แก่

มัดนายแทนพาไปบ้าน ครั้นถึงจึงให้นายแทน
 อาบน้ำชำระกายให้สะอาด ทาน้ำหอมแบ่ง
 กระแจะจวงจันทน์เสร็จแล้ว จึงให้เอาเงิน๑๐๐
 บาท กับผ้าถุงหม้ออย่างดี ส้ารับหนึ่ง มาให้ นาย
 แทน จึงว่าแก่นายแทนตัวเจ้าเป็นคนยากจน
 ถึงแก่เป็นทาสเขา แต่เราชอบใจในการที่เจ้า
 รักษาศีลสัตย์มั่นคงนัก ยากที่ใครจะรักษาได้
 อย่างเจ้า ถึงตัวเราก็คือคนรักการสุจริต
 แต่ยังไม่ออกฤกษ์ห่มอนอย่างเจ้า เงิน ๓๐๐
 บาทนั้นเราขอตัวเจ้า ให้เป็นไทย เพราะคน
 อย่างเจ้าไม่ควรจะเป็นทาสท่านผู้ใด ควรจะ
 เป็นไทยอยู่กับตัวจะได้ รักษาศีล โดย สดวกใจ
 เงินร้อยบาทนี้ เราขอขอบบุญกุศลผลสุจริตที่เจ้า
 ได้รักษาศีลบริสุทธิ์มั่นคงดี ซึ่งเราจะเกี่ยวของ
 ต่อการเอาตัวเจ้าไว้เป็นทาส ใช้การงานนั้น

เราไม่ต้องการตอก เมื่อเจ้าไม่มีที่จะอยู่ที่จะกิน
 จะอยู่กับเราๆ จะเลี้ยงไม่ไห้ลำบากยากใจด้วย
 อาหารการบริโภค ถ้าเจ้าจะสมัครชอบใจจะไป
 อยู่แห่งใดเราก็กตามใจไม่ขัดชน พระรัตนากรว่า
 แลวกก็เอาสารกรรมธรรม์ นายแทนเผาไฟเลี้ยงต่อ
 หน้าคนเป็นอันมาก

นายแทนไห้กราบพระรัตนากร แลวกกราบ
 เรียนว่า ซึ่งใดเทออนุเคราะห์สมครังน พระเศ
 พระคุณเป็นที่ยิ่ง แต่ผมเข้าใจว่า ไตเทอไปรด
 อนุเคราะห์ทงน ก็เพราะ ไตเทอ รัก ไตร ในการ
 กุศลสุจริตงานนี้ไม่คิดเสียดายทรัพย์ เช่นนกเป็น
 การหายากๆ ที่จะ ไตพบ ไตเห็น เป็นอัจฉริย
 มนุษย์บุรุษย์พิเศษ การท ไตเทอตามใจเป็นกุศล
 คงจะไห้ผลให้ ไตความคู้ซความเจริญ เห็น

ประจักษ์แก่ตาโลกย์เป็นแน่ ซึ่งได้ทำอนุญาติ
 ไปรดให้ผมเป็นไทย แลจะปล่อยให้ไปตาม
 ประสงค์นั้น พระเดชพระคุณหาที่สุดมิได้ ผม
 ทุกวนันน์บิดามารดาก็ไม่มีแล้ว จะขอกราบลา
 ไป บวช เป็นพระชาว อยู่กับพระอาจารย์ศรีวิสุทธิ
 ศาสตร์ จะได้บำเพ็ญศีลสุจริต แล้วยุติศ
 แผลผลกศลมา ให้ ไต่เต้าทุกวัน ๆ เงินร้อยบาท
 กับผ้าสำหรับหนึ่งผมขอคนกราบเท่าใจ ขอ
 รับประทานอาหารนึ่งหมักสำหรับหนึ่งเถิด
 พระรัตนนุกร จึง ให้ จดผ้าขาวเนอต มาให้
 นายแทนสำหรับหนึ่งแล้วว่า เงินร้อยบาทกับผ้า
 สำหรับหนึ่งนี้เป็นของเรา ขอกุศลผลบุญของเรา
 แล้วเราบริโภคไม่ได้ เมื่อเจ้าจะไม่ต้องการจะ
 แจกบ้ายให้แก่ใคร ก็ตามแต่ใจเจ้าเถิด
 นายแทนก็รับเงินกับผ้ามาแล้ว แจกให้

แก่คนในบ้านของท่านพระรัตนนาครจนหมดแล้ว
ก็เข้าไปลาพระรัตนนาคร ๆ สั่งว่าเจ้าไปบวชแล้ว
จะชักชวนญาติองค์การอะไร ก็มาบอกเราเถิด
ถึงไม่อุระอะไรก็เจ้ามาหาเราบ้าง เราจะได้บูชา
ตามเจตนาของเรา

นายแทนรับคำสั่งแล้ว ก็กราบลาท่านพระ
รัตนนาครไปหานายทนต์ผู้เป็นสหาย บรรยายเล่า
ความให้ฟังทุกประการ แล้วจึงว่าเพื่อนเอ๋ย
คือสัตย์สุจริตนี้ก็เป็นแทแล้ว สมควรที่คนทั้ง
โลกย์จะปฏิบัติรักษา ให้บริสุทธิ์ทั่วกัน โลกย์
จะได้มีความเจริญทั่ว ๆ กัน เราทั้ง ๒ เพราะ
ได้มาประพาศที่สัตย์สุจริตทั่วเพื่อนก็หายโรค ต้ว
ซากพันทาสได้เป็นไทยเห็นประจักษ์แล้ว เรา
จะอยู่ทำไมไปบวชอยู่กับพระอาจารย์เถิด จะ
ได้รักษาสัตย์สุจริตไปจนวันตาย

นายทตเห็นชอบด้วย เพราะเป็นสหായร่วม
ใจกัน ก็ชวนชวายหาผ้าขาว ได้สารับหนึ่ง
แล้ว ทั้ง ๒ คนก็พากันไปบวชเป็นพระชาว
อยู่ในสำนักนี้พระอาจารย์ศรีวิสุทธิศาสตร์ ๆ ก็สั่ง
สอนทางสัน โทษฐ์ แลให้เจริญกรรมฐานทาง
อานาปานะสติ ไม่ช้าไม่นานก็ได้สำเร็จบรรลุ
สมาบัติ ฝ่ายโลกียะฉน

เพลาย่ำ วันหนึ่ง ท่านพระชาตต พระชาว
แทนทั้ง ๒ นิ่งสั่งสนทนากัน ว่าเราทั้ง ๒ คน
เป็นคนเคราะห์หมีลาภอันใหญ่หลวง ถ้าหาก
ว่าเราไปพ้นเผื่อเชือกถอครุ นิตคินิเทศ อันถอ
ลทธิ โลกย์กลม โลกย์แบนอยู่แล้ว ที่ไหนจะ
เอาตัวรอดได้ แต่ครุทั้ง ๒ ลทธิยังเถียงแก่ง
แย้งไม่ตกลงกัน ใครไม่ตัดสินของใครได้แล้ว
ลทธินั้นจะดีจะวิเศษอะไร สำหรับแต่จะก่อวิเวท

ทွ่งเถียงแก่งแย่งกันไม่รู้จบ ถึงโดยว่าจะศึกษา
 วิชา ไสยภยัทธมจริง ๆ แบบจริง ก็ไม่เป็นทาง
 ที่จะเอาตัวรอดให้พ้นทุกข์ ไสยได้ ก็เป็นแต่
 จะหวังเหนี่ยวให้จมอยู่ในโลกย์ โสขสังสาร
 เท่านั้นเอง ซึ่งเราได้มาประสบพระอาจารย์ของ
 เรานี้ เป็นบุญราษีเป็นมหาตากอนันต์แล้ว
 เหมือนได้ประสบพบแก้วมณีแสงสว่างให้เห็นใน
 หนทางอันเกษมสุขุขนฤทุกชั้นฤทัย เราจึงอยู่
 ประณิบัติตลอดจนท่านไป กว่าจะหาชีวิต
 ไม่ ท่านประชาวทั้ง ๒ ประองตองปฏิญญาณ
 กนตังน กตัง ใจ ทำจตรปฏิบัติ พระอาจารย์ ทุก
 เวลาได้ชาติ

ฝ่ายท่านประชาว แทน คิต ถึงคุณ อุปการะ
 ของพระรัตนากรอยู่เนื่อง ๆ เวลาเมื่อออกจากที่
 เจริญกรรมฐาน แลออกจากฌาน สมาบัติ แล้ว

ก็แม่เมตตาจิตรอุทิศผลกุศลบุญให้แก่พระรัตน
 กรทุกคร้งทุกเวลา

ฝ่ายเหตุการณ์ในบ้านเมือง หญิงชายที่รูเรื่อง
 นายทดนายแทนก็เล่ากันต่อๆ ไป จนความนั้น
 แพร่หลายกระจายทุกแห่งหน พวกโรงพิมพ์
 การณ์เก็บเอาความเรื่อง ที่พระยาบุรุษวิรัช กษัตริย์ จะ
 ทำโทษนายแทน แลพระรัตนกร ได้ช่วยหนุน
 บำรุงนายแทน จนปล่อยนายแทนให้ไปบวช
 เป็นพระชวากกล่าวความ โดย เลือยตทุกประการ
 เมื่อหนังสือพิมพ์ออกแล้ว ประชาชนชาวเมือง
 ก็พากันตีเตียนพระยาบุรุษวิรัช แลยกย่อง
 สรรเสริญพระรัตนกรแซ่เซ่งไป

สมเด็จพระเจ้าสุริยวงษ์วงษาธิราช พระเจ้า
 แผ่นดิน ได้ทรงทราบ เรื่องนายทดนายแทนตาม
 ที่กล่าวในหนังสือพิมพ์ จึงมีรับสั่งให้หาพระ

รัตนากวกับพระยาบุรีบริรักษ์เขาไปเฝ้า มีรับ
 สั่งตามพระรัตนากวก่อน พระรัตนากวก็กราบ
 ทูลตามมูลเหตุตั้งแต่ต้นจนอะวะสถาน จึงมีพระ
 ราชโองการ ตรัสตามพระยาบุรีบริรักษ์ ๆ ก็
 กราบทูลแบ่งเบี่ยงบายแก้ตัวบ้าง แบ่งรับ
 สารภาพบ้าง

จึงทรงพระพิโรธพระยาบุรีบริรักษ์ ว่าเสีย
 แรงเราตั้งหมียศเป็นผู้อยู่ใหญ่ ไม่ทำการให้
 รอบคอบไม่รู้กคนตคนชัวคนคตคนตรง ลุ
 อำนาจแก่โทษาคติโมหาคติ จะทำให้ราชฐร
 ใต้ความเดือดร้อน โนไซที่จะเป็นผู้อยู่ใหญ่ไป
 ไม่ได้ จึงรับสั่งให้ถอดพระยาบุรีบริรักษ์ออก
 เสียจากยศ แล้วจึงตรัสสรรเสริญพระรัตนากว
 ว่า ไม่เสียที่ที่เราชูปเลี้ยงให้มันบ้นตาศกตชัว
 ทนุบำรุงแผ่นดิน เป็นคนนับถือรักใคร่ใน

ยุติธรรมสุจริตจริง ๆ ถ้าขุนนางอย่างนี้ของ
 เรามีสัก ๓๐๐ นาย บ้านเมืองจะอยู่เย็นเป็น
 ศุขสมบูรณ์หนักหนา ยศเพียงไม่กี่ขงหาพอ
 แก่ความชอบของท่านไม่ จึงทรงพระกรุณา
 โปรดตั้งพระรัตนากร เป็นเจ้าพระยาสุจริต
 จริยาภิรมย์ อุดมเดช พิเศษพิสุทธิธาดาภักดียา
 ณ์ชฌมาไศรย อภัยพิริยปรากรมพาหุ เสนาบดีผู้
 ใหญ่ ได้ว่าราชการทั่วทั้งพระนคร พระราช
 ทานพานทอง เต้าน้ำเจียตทอง กระบี่ฝักทอง
 ครอบเครื่องยศเสนาบดี แล้วพระราชทานเงิน
 ๓๐๐ ๓๐๐ ๓๐๐ มีรับสั่งว่าท่านชอบบุญนายแทน
 ๓๐๐ บาท เราขอช้อบุญจากท่านอีกชั้นหนึ่ง
 เป็นเงิน ๓๐๐ ๓๐๐ ๓๐๐ ท่านอุส่าห์รักษาสุจริตย
 ุติธรรม ช่วยกันหนุนบำรุงราชฎรให้อยู่เย็นเป็นศุข
 ทั่วทั้งพระราชอาณาจักรเถิด เจ้าพระยาสุจริต

รับพระราชโองการแล้ว ตั้งแต่นั้นไปเอาใจใส่
 ตรวจตราทุกแขวงทุกตำบล ตัดสิ้นคดีอภัย
 ความของราษฎร โดยยุติธรรม ร่างบังคับ
 ให้ชาวพระนครได้ ความเย็นเป็นผาสุกทุกเขต
 แขวง ราษฎรทั้งชายหญิงนิยมนับถือสรร
 เสริญ อำนวยพรทุก ๆ ความนิคม เจ้าพระยา
 สุจริตจริยาภิรมย์ ก็ อุตม สมบูรณ์ด้วย ลาภยศ
 กิตติศัพท์ปรากฏ เลื่องลือฟุ้งขจรไปในประเทศ
 ทั้งปวง

ฝ่ายพระยาบุรุษบริรักษ์ตั้งแต่พระเจ้าแผ่นดิน
 ทรงทีเตียนแลถอดเสี้ยออกจากยศศักดิ์
 เลื่อมสิ้นราชสีห์ไม่มีใครเขายำเกรงนับถือ
 เสรีไรใครกเสี้ยใจ ทุกข์ ๆ ตรอม ๆ จนเป็นโรค
 ผอมเหลือง ไม่นานก็สิ้นชีวิตร่ำทำกาลกิริยา
 พระมหาสุปัสสีตาบศ ชักนำเอานิยายเรื่อง

น้^๕มาเส^๑าแก^๑่ฤๅษีคี^๑ศย์ท^๑งหลาย แล^๒วเส^๒าแดงควา^๒ม
 อธิบายว่า น^๑้แล^๑เราท^๑งหลายคว^๑รท^๑จะเห^๑นจริง
 แน^๑ใจว่า การประ^๑พ^๑ต^๑ิทุ^๑จ^๑ริ^๑ต^๑ด้วยกายวา^๑จาใจ
 ย^๑่อมก^๑่อให้ เกิดผลเป็น โทษ^๑ ทุก^๑ข^๑น^๑าภ^๑ย^๑อัน^๑ตรา^๑ย
 มาให้ การประ^๑พ^๑ต^๑ิสุ^๑จ^๑ริ^๑ต^๑ก่อ^๑ให้เกิดสุข แล^๑มี
 อำนาจอาจ^๑จะรัง^๑บ^๑ต^๑ับทุก^๑ข^๑ โภ^๑ย^๑อัน^๑ตรา^๑ย^๑ทั้ง^๑ปวง
 ได้^๑จริง ผู้ประ^๑พ^๑ต^๑ิสุ^๑จ^๑ริ^๑ต^๑นั้น^๑จะ^๑ตก^๑ไปอยู่^๑ใน^๑ทิศ
 ไต^๑ประเทศ^๑ไต ก็มี^๑คน^๑รัก^๑ใคร^๑น^๑ับ^๑ถือ^๑ ไต^๑ย^๑ไม่
 ร^๑ิง^๑เก^๑ีย^๑จ^๑ จะ^๑ไม่^๑ชอบ^๑อยู่^๑ก^๑ั^๑แต่^๑คน^๑ที่^๑ใจ^๑อัน^๑ธ^๑พา^๑ล
 ส^๑ัน^๑ตา^๑น^๑บา^๑ป คน^๑พว^๑ก^๑นั้น^๑เขา^๑เก^๑ล^๑ีย^๑ต^๑ช^๑ัง^๑สุ^๑จ^๑ริ^๑ต^๑
 เขา^๑รัก^๑ใคร^๑ช^๑อ^๑บ^๑ใจ^๑แต่^๑ฝ่าย^๑ข้าง^๑ทุ^๑จ^๑ริ^๑ต^๑ ก็^๑แต่^๑ว่า
 ไม่^๑พอ^๑เป็น^๑ไร^๑ต^๑อก ถ้า^๑ประ^๑พ^๑ต^๑ิสุ^๑จ^๑ริ^๑ต^๑มี^๑น^๑ค^๑ง
 อยู่^๑จริง^๑ๆ แล^๑ว ก็^๑ค^๑ง^๑จะ^๑มี^๑บ^๑ญ^๑ญา^๑หล^๑บ^๑หน^๑ิ^๑คน^๑จำ
 พว^๑ก^๑เช^๑น^๑นั้น^๑ ไม่^๑คบ^๑หา^๑ส^๑มา^๑ค^๑ม^๑ก^๑ับ^๑เขา แล^๑รุ^๑จ^๑ก^๑
 ผ^๑อน^๑หน^๑ัก^๑ผ^๑อน^๑เบา^๑ก^๑ับ^๑คน^๑พว^๑ก^๑นั้น^๑ ไต^๑ย^๑ทาง

ไม่ตรีพอกุมตัวรักษาตนเอาตัวรอดได้ บุคคล
 ผู้รักษา สัตย์ สุจริต นั้น ถึง จะ ตกไป อยู่ใน ใต้
 อำนาจคนพาลทรายกต ด้วยกำลังผลที่ตนถือ
 สัตย์สุจริตนั้น คุมครองรักษา ก็เอา ตัวรอดพ้น
 โภยได้ แลยังปกแผ่ไปคุมผู้อื่นได้ด้วย เหมือน
 นิยายเรื่องหนึ่งว่า สามเณรองค์หนึ่งอายุครบ
 อุปสัมบทแล้ว ท่านอาจารย์ ไซ้ ไซ้ ไปลาบิดา
 มารดาขออนุญาต สามเณรก็ไปแต่ผู้เดียว
 ทางที่จะไปบ้านนั้น ต้องไปใน บ่า ตง เปน ทาง
 เปลี่ยว พวกโจรที่มาล้อมสู้มนั้นคอยปล้นคน
 เดินทาง ก็จับสามเณรไว้จะฆ่าเสีย สามเณร
 จึงว่าจะฆ่าเราๆ ก็ตายเท่านั้นเอง แต่ท่านจะ
 ได้ประโยชน์สิ่งใดก็ไม่ มี ถ้าท่านฆ่าเราเสีย
 บัดนี้ ท่านทั้งหลายพากันมาตงพากเพียรอยู่
 ที่นี้ ด้วยประสงค์อะไร ความประสงค์นั้นก็คง

จะไม่สำเร็จ ขอท่านทั้งหลายจงปล่อยเรา
ไปเถิด

พวกโจรจึงพูดกันว่า ถ้าเราจะฆ่าเนรทนน
นี้คนเดินทางทั้งหลายรู้ข่าว ก็จักพากันขยี้น
ครันคร้ามเสียด จะไม่มีใครมาเดินทางนี้ ความ
ที่พูดถูกอยู่ เราเอาค้ำนั้นสัญญาเสียอย่าให้
ไปพูดบอกแก่ใคร ๆ ให้รู้ว่าเรามาตั้งต๋องสู้
กันอยู่ที่นี้ แล้วก็ปล่อยไปเสียเถิด พวกโจร
ก็ตกลงพร้อมกัน จึงเอาค้ำนั้นสัญญามันคง
แล้วปล่อยสามเนรไป สามเนรไปถึงบ้านลา
บิตามารดา แลลาพวกวงษาศณาญาติเสรีจก็
รีบกลับมาตามทางเดิม พวกโจรก็มีไตักกชง
ไว้ปล่อยให้ไปโดยสะดวก

ฝ่ายบิตามารดา กับหมู่ญาติของสามเนร
ก็จัดหาเข้าของดี ๆ ต่าง ๆ ซึ่งจะเอาไปทำบุญ

บวชสามเณร ได้พร้อมแล้ว ก็พากันมาถึงกลาง
 ตง โจรพวกนั้นก็ออกปล้นแย่งชิงเอาเข้าของ
 ได้หมดแล้วจับ โจระฆ่าเสียทั้งหมดด้วย ประ
 สงค์จะให้ความสูญ ฝ่ายบิดามารดาคนญาติ
 ของสามเณร ก็พากันร้องไห้คร่ำครวญถึง
 สามเณร ว่าพ่อเณรเสียใจคอของพ่อข้างกะ
 ไรเลย นิ่งเสียได้ ไม่บอกให้รู้ตัวบ้าง ว่า
 โจรเขาตั้งอยู่ที่ไหนจะได้หลีกหนีไปทางอื่น ถึง
 กะไรไปบวชเรียนพ่อเณรแล้วกลับมาถึงจะตาย
 ก็ไม่เสียตายชีวิตเลย

นายโจรได้ย่นคนเหล่านี้ร้องไห้คร่ำครวญ
 ถึงสามเณร จึงร้องถามว่าพวกนี้เป็นอะไรกับ
 เณร คนเหล่านี้ก็บอกว่า ข้าเป็นบิดามารดา
 น้ำอาลัยของเณร

นายโจรถามว่าทำไมเณรไม่บอกบ้างเลยฤ

ว่าเรามาตั้งอยู่ที่นั่น

บิณฑามารดา ญาติของสามเณรตอบว่าไม่มี
 เลยพ่อสักคำเดียวเณรก็ไม่ได้ออกไป ถ้าบอกให้
 รู้แล้วพวกเขาจะมาทำไม

นายโจรได้ฟังก็บังเกิดขนพองสยองเกล้า
 คิดว่าเณรองค์นี้แน่แท้ ๆ แต่บิณฑามารดาก็ยังไม่
 รักเท่าความสัสดี เธอรักษาสัสดีมันคงไม่มีใคร
 เสื่อม ถ้าเราจะขึ้นทำร้ายญาติโยมของท่าน
 ผู้วิเศษเช่นนี้ เราคงจะต้องตายด้วยอาญาจักร
 เป็นแน่ คิดแล้วจึงร้องห้ามพวกโจรบริวาร
 ว่าช่วยพวกเรา อย่าทำร้ายแก่ญาติโยมของ
 ท่านสามเณรเลย แย่งเอาของอะไรของเขาไว้
 บาง คินให้เขาให้หมด คนพวกนี้เราทำร้าย
 เขาไม่ได้ ฟางจะมาเราตาย พวกโจรทั้งหลาย
 ก็แก้มตคนเหล่านี้ให้ออกหมด แล้วคนของให้

สิ้น นายโจรจึงว่าแก่บิดามารดาท่านสามเณร
 ว่าเชิญท่านไปให้สบายเถิด ข้าพเจ้าจะชนเข้า
 ของไปตามสั่งให้ ถึงท่านสามเณร ข้าพเจ้าจะ
 ไต่ขอชะมาโทษท่านด้วย ว่าแล้วก็ให้พวกโจร
 บริหารหาบคอนเข้าของ ไปส่งญาติโยมพระ
 สามเณร ไปถึงนายโจรก็ตรงเข้ากราบลงที่
 เท้าพระสามเณรแล้ว จึงวอนขอชะมาโทษ
 พระสามเณร ๆ ก็เทศนาโปรดให้พวกโจรเหล่า
 นั้นละพยศร้าย เลิกถอนทั้งโจรกรรม กลับ
 เป็นคนรักชาติสัตย์สุจริต ไปช่วยกันทั้งพวก
 นี้และท่านทั้งหลายฟังพิเคราะห์ ใคร่ควรบุญ
 ใดให้เดี่ยตเถิด ท่านผู้รักชาติสัตย์สุจริต
 มั่นคงเท่าเทียมกับชีวิตนิรันดร์ ถึงเขาที่แดนคืบ
 อับจน ก็เปลืองปลดตนแลพศพวกให้พ้นไทย
 อันตรายได้ ไต่ยศตวก ตูจนายทคนายแทน

แต่เรื่องพระสามเณรนี้เป็นตัวอย่าง

อนึ่งเรื่องนายทตนายแทนนั้น เมื่อฟังไป
ตามเรื่องนิยายก็เป็นคดีทามคดีโลกย์ ถ้าจะ
ตรองให้ถูกเลื่อยกลงไปอีกชั้นหนึ่ง ก็ตกต้อง
ลงตรงกับคดีธรรม

พวกฤษีศรัยทั้งหลาย จึง ถามว่า ท่าน เจ้า
ข้า ซึ่งเรื่องนายทตนายแทน เป็นคดีฝ่ายคดี
โลกย์นั้น ข้าพเจ้าทั้งหลายเข้าใจ ได้ชัดความ
แล้ว แต่จะเทียบลงให้ตรงกับคดีธรรมนั้น
ตรงกันอย่างไร ข้าพเจ้ายังมีคณนธ์ คิดไม่
เห็นเลย ขอพระอาจารย์เจ้าได้ โปรดชี้แจงให้
ข้าพเจ้าทั้งหลายเข้าใจด้วยเถิด

พระมหาสุบัสดีคาบศ จึงว่าท่านทั้งหลาย
ยังไม่เข้าใจถ้าเราจะอธิบายให้เข้าใจ เรื่อง
นี้พานจะผูกอยู่สักหน่อย ท่านทั้งหลายอุส่าห์

ตั้งใจกำหนด โดยแบบกายเกิด ข้อที่ว่านายทต
 เป็นโรคลมสันดานมาแต่กำเนิด รักษาด้วย
 หยูกยาตามธรรมดา โรคก็ไม่หาย ต่อนายทต
 ได้ไปประสพพระอาจารย์ศรีวิสุทธิศาสตร์ฯ สั่ง
 สอนให้รักษาด้วยสุจิต ล้างชำระ ปฏิสนธิ
 วิญญาณทั้งหมดองให้่องใสบริสุทธิ์ โรค
 จึงหาย ชาติไปนั้น เป็นความเทียบเคียงใน คติ
 ธรรม ท่านว่ามนุษย์ทั้งหลายคือหญิงชายที่เกิด
 มาในโลกยนี้ทวกัน เมื่อถือเอาชาติคือมีความ
 เกิดแล้ว ชราพยาธิมรณะก็ติดมา พร้อม
 กับชาติความเกิดนั้นเอง ชาติกับชราพยาธิ
 มรณะไม่ห่างไกล กันตอก ความเกิดแก่ไขเจ็บ
 แลความตายเป็นธรรมดา ตัวของสัตว์บุคคล
 ทวไปทุกคนไม่แปลกกัน ต่างกันก็แต่เพียง

ช้าบ้างเร็วบ้างเท่านั้น เกิดแล้วแก่ ๆ แล้วยัง
 ไซ้เจ็บ ไซ้เจ็บแล้วก็ตาย ทิด ๆ เนื่อง กัน
 ไปไม่มีอะไรคืน ชาติต่อกันกับชราคือว่าเกิด
 แล้วยังแก่ โหน่ โหน่ตัวเอง แต่ว่าเป็นชราอย่าง
 เลื่อยตไม้ใครจะมีใครเห็น ไม่มีใครเรียกว่า
 ชรา มนุษย์ตั้งปฏิสนธิ วิญญาณชั้นในครรรค์
 มารดา ตามธรรมชาติวิสัยของสัตว์ ซึ่งเป็น
 ชตามพุชชะ กำเนิด ปฏิสนธิวิญญาณชั้นแล้ว ก็
 แปรมา ๆ จนเป็นชั้นเนื้อแถบัญจะสาขา จน
 พร้อมอาการลาดบริบูรณ์แล้วก็หลุดจากครรรค์
 มารดา ก็การที่แปรมา ๆ อย่างนั้น คืออะไร
 เล่า ด้วยชราความแก่ไม่ใช่ถ้า แต่คนทั้งหลาย
 เขาไม่เรียกว่าแก่จึงไม่เห็นว่าเป็นชรา แต่กระ
 นนกกยงพลึงพุดกนอยุ่บ้าง ว่าครรรค์แก่ทอง
 แก่นกเป็นพยานอยู่แล้ว ครนเมอหลุดออก

มาแล้ว ความที่พูดกันว่ากรรมแก่ ๆ นั้นก็หายไป
 ไปเสีย ตั้งเรียกกันขึ้นใหม่ ว่ากรรมว่าทารก
 ว่าเด็ก แต่กรรมนั้นก็ยังพองพืดว่าเด็กอ่อนเด็ก
 แก่ ทว่าแก่ ๆ ในระยะเหล่านี้มันก็คือชราทั้งสิ้น
 ครั้นทารกนั้นเจริญขึ้น โตขึ้น ๆ จนอายุสิบหก
 สิบเจ็ดปี ที่นั่น คำที่ว่าแก่ ๆ ก็หายไปเสียไป
 กลับเรียกเสียว่าหนุ่ม จน ถึงอายุสี่สิบห้าสิบปี
 ผมหงอก ฟันหลุดเกิด มี ขน จึงเรียก กันว่า แก่
 โดยที่แท้ ตั้งแต่ ปฏิสนธิ มาจน ตลอดตลอด จน
 หนุ่ม ความชราว่างเว้นเมื่อไร ชราที่ติดต่อกัน
 มาแต่ชาติก็ ครอบงำกินอายุ เสมอทุกวันนี้คนทุก
 ทูม โมงมิได้ขาด แต่เป็นชราอย่างละเอียดไม่
 ปรากฏ นักปราชญ์ท่านเรียกว่าปัจจุฉันนะชรา
 ความแก่กำบังความ แก่ หายตัวไป จึงไม่มีใคร
 เห็นว่าแก่ ต่ออายุห้าสิบหกสิบ ชราที่แทรก

สิ่งมาแต่ปฏิสนธินั้นซ่อนตัวอยู่ไม่ได้ ก็สำแดง
 อาการมีผลงอกพุ่มหลุดเป็นต้น ออกให้คนทั้ง
 หลายนเห็น เหมือนจะบอกว่าเราก็คงไม่ได้มาแต่อื่น
 เราแทรกสิ่งอยู่ในกายนี้เอง แต่คนทั้งหลาย
 ไม่รู้จักเรา บัดนี้เราจะให้รู้จัก เราเสียบ้าง
 ชราที่ปรากฏแก่ตาโลกย์ โกรธๆ เถียงไม่ได้ นี้
 นักปราชญ์ท่านเรียกว่าอับปะติจันนะชรา ว่า
 ความแก่ไม่ซ่อน กำบัง ออกตัวให้เห็น ชัด ทว
 กนั้นๆ สิ่งขารคือของมีเหตุบังจายปรุงแต่ง ให้
 เกิดให้เป็นชนนินท่านจัดไว้เป็น ๒ อย่าง อูปา
 ทินนะกะสังขาร ๑ ออนุปาตินนะกะสังขาร ๑
 สังขารคือร่างกายแลชีวิต วิญญาณ ที่เรียก
 โดยรวมว่านามแลรูป ของสัตว์เดือวีจันแดน
 มนุษย์ทั้งสิ้น นี้แลคืออูปาตินนะกะสังขาร
 ด้วยว่าเป็นของอันกรรม แลกิเลสเข้ายึดทหน่วง

จับต้องแทรกถึงลงได้ เพราะว่าจิตวิญญาณ
 ของสัตว์ แลมนุษย์เป็นทิวาไศรยก่อให้เกิด
 กิเลส ให้เกิดอกุศลเหตุต่าง ๆ คือ รุกข โลก
 หวงแหนอยากได้ รุกข โกรธ รุกขหลง โลก
 โกรธหลงทั้ง ๓ ประการซึ่งเป็นต้นเค้ากิเลสทั้ง
 ปวง เมื่อใดสังขารคือวิญญาณของสัตว์เป็น
 เข็ม เป็นทิวาไศรยแล้ว ก็มีกำลังกล้าให้
 สังขารนั้น ทำบาป อกุศล ต่าง ๆ ตามอำนาจ
 ของตัว

ถ้าฝ่ายข้างเหตุเป็นส่วนบุญส่วนกุศล คือ
 ความไม่โลภไม่โกรธไม่หลง มาเข้ายึดแทรก
 ลงในสังขาร คือวิญญาณของสัตว์ก็ให้สัตว์
 ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามอำนาจของตน กุศล
 เหตุ อกุศลเหตุทั้ง ๒ ประการนี้ย่อมเข้ายึด
 ทิวาไศรยจิตวิญญาณของสัตว์เต็มวิจ্ঞาน แล

มนุษย์ แล้วก่อให้เกิดกรรมคือบุญบาปต่อไป เพราะฉะนั้นสังขาร ของสัตว์เดือบริจฉาน แล มนุษย์ ท่านจึงเรียกว่า อุนาทินนะกะ สังขาร เกิดแต่วิบากฝ่ายกุศล แลอกุศลประชุมปรุง สว่างตกแต่งให้เป็นชน

อุนาทินนะกะสังขาร คือ แผ่นดิน พืช อากาศบรรพตภูเขากอหญาต้นไมต่าง ๆ ซึ่ง เป็นของไม่มีวิญญาณทั้งสิ้น ของเหล่านี้กรรม ก็เลศไม่เขายึดหน่วงเหนี่ยวจับต้องได้ เพราะ ไม่มีวิญญาณเป็นเชื้อ ท่านจึงเรียกว่าอุนา ทินนะกะสังขาร ก็ชราอันย่อมครอบงำทั่วไป ในสังขารทั้งสองประการ ถึงอุนาทินนะกะ สังขารก็มีเกิดแก่เจ็บตายเหมือนนกนั้น ถ้าจะ พิเคราะห์ดูให้รู้งาย ให้ดูแต่ดอกไม้ผลไม ก็ อาจเห็นได้ ต้นไม้ชนิดมีแต่ดอกไม่มีผลเมล็ด

ดอกออกก่อนย่อมเขี้ยวแล้ว ค่อยเจริญจนจน
 โตใหญ่แยมบ้าน ไร่ร้างเหี่ยวแห้งไป ถ้าเป็น
 ชนิดต้นไม้มัดเมล็ดดอกออกช่อ จนช่อดอก
 นั้นแก่ ก็รีบเกสรร่วงหล่นไปแล้วเมล็ดดอก
 เป็นผลเล็ก ๆ แล้วค่อยเจริญขึ้น โตยล่ำดึบ
 จนแก่ห้ามสุกกอม แล้วก็ร่วงหล่นไป ก็ขึ้น
 ดอกไม้มัดไม้มัด เกิดขึ้นด้วยพืชนิยม อุตุนิยม
 แลธรรมทานิยม ก็ย่อมมีเกิดแก่ ไซ้ตายเหมือน
 กัน แต่เมื่อดอกไม้มัดไม้มัดไม่แยมไม่บาน
 แลยังไม่ห้าม คนทั้งปวงก็ไม่ได้เรียกว่าดอก
 ไม้มัดไม้มัด โดยที่แท้ความแก่ของดอก
 ไม้มัดไม้มัดก็เป็นปะติงฉินนะชรา ครอบงำประจำ
 มาตั้งแต่ดอกไม้มัดไม้มัดเมล็ดดอกออกมากลอส
 มาจนไร่ร้างสุกกอมหล่น ก็เป็นอันถึงมรณะ
 ไปครึ่งหนึ่งคราวหนึ่ง

พยาธิความ โรคโภย ^{๒๘}ไซเจ็บนั้นเล่า ^{๒๙}ก็ติด
 ประจำมาตั้งแต่ปฏิสนธิ ^{๓๐}ไซว่าต่อสังขารแก่กล้า
 พยาธิจึงจะมีมานั้นก็หา ^{๓๑}ไม่ คิตตตรวจดูให้ละเอียด
 เต็ด ^{๓๒}สัตว์ทั้งปฏิสนธิขึ้นในครรภ์มารดา บาง
 ทาย ^{๓๓}ไม่ทันเจริญใหญ่ พอตั้งเป็นชั้นเนื้อฤาเป็น
 บัญจะสาขานั้น ^{๓๔}พยาธิเบียดเบียนจนแห่งออก
 จากครรภ์มารดาก็มี ^{๓๕}บางที่อวัยวะเจริญใหญ่
 จนครบบริบูรณ์จนจะคลอดอยู่แล้ว ^{๓๖}พยาธิแรง
 กล้ายิ่ง ^{๓๗}ไม่ทันคลอดตายเสียในครรภ์มารดาก็มี
 ตายในขณะที่คลอดจากครรภ์มารดาก็มี ^{๓๘}ถึง
 คลอดออกมา ^{๓๙}โดยปรกติ พอคลอดแล้วบิดา
 มารดา แล หมู่นญาติ ^{๔๐}ก็ต้องหา ยากวาด ยาหยอด
 บำรุงรักษามาจนคุ้มใหญ่ ^{๔๑}นั้นคืออะไร ^{๔๒}ตัวพยาธิ
 ไม่ ^{๔๓}ไซฤา ^{๔๔}มนุษย์เราถ้าเวลาปรกติ ^{๔๕}ไม่ ^{๔๖}ไซเจ็บ
 อะไร ^{๔๗}ใจก็เผื่อล้มพยาธิเสีย ^{๔๘}หา ^{๔๙}รู้ว่าพยาธิ

เป็นธรรมดา เป็นของติดประจำอยู่ในตัวตั้งแต่
 ปฏิสนธิเป็นเดิมมาไม่ เมื่อพยาธิโรคโภยไซ
 เจ็บอันแรงกล้ามาถึงตัวเขาแล้ว ก็จุนวาย
 หวาดหวั่น ตกใจไม่เป็นสมประชาติ จนเสีย
 ที่ในมรณะสงคราม ถ้าหากว่าฝึกใจให้เป็น
 อาจินต์ให้รู้เท่าสังขารเสียว่า ชราพยาธิโรคโภย
 ไซเจ็บ ที่สังอายุของเราให้ไปถึงมรณะเร็ว
 เข้านั่น เป็นธรรมดาตัวของเรา ๆ จะหลีกเลี่ยง
 ให้พ้นไปไม่ได้ แม้นฝึกใจให้เชื่องชินกับพยาธิ
 มรณะจนเต็มออยู่แล้ว ถึงพยาธิจะมีมากก็จะ
 ไม่หวาดหวั่นตกใจอะไรนัก เพราะกำหนดรู้เสีย
 ว่าพยาธิมรณะ ก็เป็นของติดมาสำหรับสังขาร
 ร่างกายของเราแต่เดิมไม่ใช่ของอื่นของจรที่ใหม่
 มา ก็การจะเขี้ยววร้ายรักษาพยาธิให้หายขาด
 นั้น ถ้าเป็นแต่หยูกยาของแพทย์ของหมอ ก็

รักษาพอส่งไปหายไปได้ครึ่งหนึ่งคราวหนึ่งเท่า
 นั้น อันจะเยียวยารักษาพยาธิให้ขาดแต่ต้น
 ก็ ไต่แต่เพียงตัมมสราค คือตัดชาติความเกิด
 ให้ขาดสูญไปได้ด้วยอาวุธ คือปัญญาเกิด
 พร้อมกันกับอริยมรรค

ถ้ามว่าก็จะทำไฉน จะปฏิบัติอย่างไรเล่า
 จึงจะได้อาวุธอันสัมปยุตด้วยอริยมรรคปัญญา
 แก้วงาม ทอยากจะได้อาวุธอันคมกล้า เช่น
 นั้น ต้องตั้งศรัทธา ๑ ความเพียร ๑ สติ ๑
 ปัญญา ๑ ไหมนั้นคงไม่รู้จักลาจล แล้วทำเนน
 ทางปฏิบัติตั้งแต่บรรพภาค คือศีล ๕ แลกรรม
 บลเปณภูมิพื้น ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ชำระฟอก
 ปฏิสนธิวิญญาณให้บริสุทธิ์ส่องใส ผีกหันนำ
 ใจให้ติดแนบเนื่องอยู่กับกุศลฝ่ายเดียว เกี่ยว
 กันห้ามใจอย่าให้ตกไปข้างฝ่ายอกุศลได้ แล้ว

จึงค่อยชยบัการปฏิบัติ ให้ดำเนินชั้นสู่หนทาง
 โหญ่หนทางตรง คืออัยฎางคิกะมรรคม้องค์
 คุณ ๘ ประการ คือบญญาเห็นชอบ ๑ ความ
 ดำริห์ชอบ ๑ ความ กล่าววจา ชอบ ๑
 ความกระทำกายะกรรมชอบ ๑ ความเพียร
 เสียงชีวิตร์ชอบ ๑ ความพยายามชอบ ๑ ความ
 รุกชอบ ๑ ความตั้งใจไว้มั่นคงชอบ ๑ เมื่อ
 ได้ดำเนิน ปฏิบัติใน หนทาง ตรงอันมี้องค์แปด
 ประการจนแล้ว ก็คงจะได้อาวุธคือบญญาอัน
 คมกล้ามาฟาดฟันตัดซึ่งชาติ ความเกิดเสียได้
 เมื่อ ตัด ชาติขาดแล้ว ชรา พยาธิ มรณะก็ พลอย
 ขาดไป ด้วย เป็น นิฉินทะนะพินาศ ขาดแต่ไม่มี
 ต่อไป ลักษณะที่วามานเป็นคติธรรมเปรียบ
 เทียบ กับ นายทต อัน หาย โรค ลม สันทาน ด้วย
 กำลังททน รักษาดีลลัสต์ยสุจริตตั้งกล่าวแล้วนั้น

ขอซึ่งว่านายแทน ไทพนจากทาส ด้วย

อำนาจรักษาสุจริตนั้น เมื่อจะกล่าวโดยคดีธรรม
 มีดอขคำท่านกล่าวไว้ว่า อุ ไน ไส โกอติก ไท
 คณหาทา ไส ว่าสัตว์ โลกย์คือมนุษย์บุรุษย์
 สัตว์หมกตัวยกกันทั่ว โลกย์พิภพนี้ มีน้ำใจบก
 พร่องอยู่เสมอ ไม่รู้ อิม ไม่รู้ เบอ ไม่รู้ เตม ไท
 หนึ่งแล้วยังเอิบเออมจะหา ให้เป็นสอง ไทสอง
 จะหา ให้เป็นสามเป็นสี่ เฝ้าแต่เพิ่มพูนทวีความ
 อยากความปราถนา ให้ ไหญ่ ไทชนไปไม่ มีที่สุด
 ท่านว่า ไวว่า จักรวาพก กวางนั๊กพรหม โลกย์
 ก็สูงนั๊ก ก็แต่ถึงกระนั้นนั๊กยังไม่พอไม่จุที่จะ
 ได้ความ โลกของมนุษย์สักผู้เดียว
 อนึ่งท่านว่า ภูเขานั้สูง ไหญ่ เสมอเขา
 สีนรบรรพตเป็นภูเขาศิลาตันทังแห่ง ถ้าหากว่า
 ท่านผู้ มฤทธิเตชานุภาพอันแรงกล้า จะมา

นฤมิตรภูเขาศีลา นั้น ให้ เป็นทองคำ ไป สิ้นทั้ง ภู
 เขาแล้ว จะแจกแก่มนุษย์ ให้เต็ม ให้ พอแก่
 ความปราถนา ภูเขาทองคำนั้นคงจะไม่พอเป็น
 แน่ เพราะว่าแต่มนุษย์คนเดียวก็จะกระ โจม
 เอาทั้ง สิ้นทั้งหมดทั้งบรรพตนั้นแล้วแล้ว มนุษย์
 ทั้งหลายอื่น ๆ จะมา ไต่อะไร อีกเล่า ตัณหา
 ความโลภของมนุษย์กว้างขวางใหญ่โตไม่มีที่สุด
 ถึงเพียงนี้ ตัณหา คือความ โลภเจตนา นี้ แล
 เป็นเจ้าเงินของมนุษย์ทั้งหลาย มนุษย์ทั้งหลาย
 ย่อมเป็นทาสแห่งตัณหา สิ้นด้วยกัน ตัณหา
 เป็นผู้กระชิบหัวใจ บังคับแนะนำ ให้กระทำ
 การชั่วการบาปต่าง ๆ ทำให้ ตัณรน ทะเยอ
 ทะยานไปไม่รู้สงบไม่รู้จบลงได้ ฝ่ายสัตว์โลกย์
 คือมนุษย์ชายหญิงเราท่านทั้งหลาย อยู่ใน
 อำนาจของนายคือตัณหา นายบังคับมาอย่างไร

ก็ทำไปตามบังคับ ผิดก็ทำถูกก็ทำ ไม่ฝ้ายน
 ชนชาตินาย การงานของนายก็ไม่มีหมดรู้ สิ้น
 นาย ก็ใช้ไปจนหมด อายุไปชาติหนึ่ง ภพหนึ่ง
 แล้วนายก็ชักนำไปถือเอาชาติอีก ตั้งชาติ
 ตั้งภพชนใหม่อีกเล่าหมุนเวียนอยู่อย่างนี้ ว่าจะไป
 เพราะฉนั้นแล ท่านจึงว่าสังสารวัฏหมุนเวียน
 วนไม่มี ที่สุดจนค้นหาเบงตนไม่ พบไม่ปรากฏ
 ด้วยกระแสแห่งค้นหาไหลไปไม่มีกำหนดทุกเส
 เกตงทะเลอันกว้างเหลือจะประมาณ ยากที่
 จะว่ายข้ามไปให้ถึงฝั่งฝากโน้นได้ เพราะฉนั้น
 ท่านจึงว่า สรรพสัตว์ เวียนว่ายอยู่ในสังสารวัฏ
 คือทะเลที่ตนหาเอง ก็จึงว่าสัตว์โลกย์เป็น
 ทาสแห่งตนหาเอง บางพวกก็ไม่มีสักตัวเลย
 ว่าตัวต้องเป็นทาสของตนหา เขาใจเสียว่าตัว
 เป็นไทยอยู่กับตัวไม่มีนายบังคับ ที่แทนนนาย

เขาใช้อยู่เสมอทุกวันนี้ทุกเวลา บางคนก็รู้สึก
 ตัวบาง แต่ถึงรู้สึกไม่ผ่ายผืนชั้นชดนายเขาได้
 เพราะยอมใจให้ตกอยู่ในอำนาจของนายเขาแล้ว
 ก็ทำไปทั้งรู้สึก ๆ นั้นเอง ก็อันบุคคลที่อยากจะ
 หลุดพ้นอำนาจนายคือตณหา อยากรจะเป็น
 ไทย อยู่กับตัว นี้จะว่ายากก็ยาก จะว่าง่ายก็ง่าย
 เพราะว่าหนทาง เป็นอุบาย จะทำตนให้ หลุด พ้น
 จากทาสนั้นก็มียุ่ แต่ตัวจะทำจะประพฤติ
 ถ้าจะไม่ประพฤติ ถ้าจะประพฤติแล้ว ต้อง
 เป็นคนรู้เท่านายชดใจนายรำไป จนคิดชำนาย
 คือตัวตณหา ให้ตายเสีย ไตเมื่อใดตัวก็จะเป็นไทย
 เมื่อนั้น ติวว่ากาที่เปนทาสแห่งตณหา ไม่
 เหมือนกับเป็นเจ้าเป็นเจ้านั้น ในมนุษย์ ที่เปน
 ทนเป็นทาสกนในมนุษย์นี้ เราเปนหน้อยู่เท่าไร
 เราจะมีเงิน ใช้เขาจนหมดหนแล้ว ตัวเราก็อัน

จากทาสได้เป็นไทย ก็อันเป็นทาสแห่งตันทา
 นี้ ถึงจะมั่งมีทรัพย์จนสิ้นเหลือก็ตายค่าตัว
 ไม่ได้ ไม่หลุด ต้องปองคิดฆ่าตันทาให้ตายเสีย
 อย่างเดียว จึงจะหลุดจะพ้นจากทาส ก็อันจะ
 สู้รบกับตันทาจะฆ่าตันทานั่นก็มีใช่ง่าย ต้อง
 เป็นคนพยายามกล้าหาญมั่นคงไม่ท้อถอย หา
 อาวุธที่คมกล้าจริง ๆ จึงจะฆ่านายได้ ด้วย
 ตันทามีอำนาจมากนัก เพราะอาไศรยความ
 ขอนน้แล่ท่านจึงสอนไว้ว่า ธรรมดานายโยธาผู้
 ฉลาด เมื่อจะทำการศึกสงครามเอาไชยชนะนะ
 ชาติกเขาเย่อมหาที่ไชยกุมเป็นที่มั่นก่อน ตระ
 เตรียมจัดโยธาพลากร แลล่าตราวุธได้พร้อม
 เสรีจ แล้วยกออกต่อสู้หมู่ประบั๊กษ์ เอา
 ไชยชนะได้ โดยสวดกฉน์ใด มนุษย์บุทศ
 ทัตจะทำสงครามกับกิเลส อยากรจะฆ่านาย

โยธาคือค้นหาเสียให้ตายหนักก็ต้องหาที่ยุทธุภูมิ
ให้เป็นที่มั่นใจเสียก่อน

ก็อะไรเล่าเป็นยุทธุภูมิที่มั่น ยุทธุภูมิก็คือ
ศีลสัตย์สุจริตที่มั่นคงนี้เอง ประพฤติปฏิบัติต
ทรมานกายวาจาใจให้อยู่ในอำนาจของตัวให้จง
ได้ ขำระชกฟอกกายวาจาใจให้บริสุทธิ์ตาม
ภูมิศีลชั้นต่ำคือเบญจศีล ถ้ากุศลกรรมบถนี้
ใหม่มั่นคงก่อน แล้วบำเพ็ญศีลสัตย์สุจริตอื่น ๆ
ชั้นสูง ๆ ต่อขึ้นไป ประพฤติเป็นอาจิณสมาทาน
เป็นปรกตัตวที่เดียว เป็นอริยะกัณฑ์ศีลไม่
รู้เศร้าหมองต่างพร้อย เมื่อบำเพ็ญปฏิบัติใน
ศีลใหม่มั่นคงเช่นนั้นแล้ว ชื่อว่าได้ ไชยภูมิ
ที่มั่นเป็นที่ยืนเหยียบได้แน่นหนาไม่จลาจล ที่
หนักตงหน้าพยายามประกอบความเพียรทำใจ

ให้เป็นสมาธิ คือทำให้ใจให้มั่นแน่นอ่อนให้ผ่อง
 ใส ให้ห่างไกลจาก เบ็ญจนีวรรณ ๕ คือ กามะ
 ฉันท ๑ พยาบาท ๑ ถีนะมิทชะ ๑ อุกุฏัจจะกุก
 กุจจะ ๑ วิจิกิจฉนา ๑ เกียจกัณนิวรรณ ๕ ให้ห่าง
 ไกล อย่าให้เข้ามาเสียดแทรกครอบงำดวงจิตร์
 ใต้ แล้วทำให้ใจให้ตั้งมั่น ให้ยึดอยู่ในอารมณ์
 อันเดียวให้เป็นเอกัคคตา อย่าให้พวงล้านไป
 สู่อารมณ์อื่น ๆ ทำให้ใจให้แน่วเป็นหนึ่งหนึ่งอยู่ที่
 เดียวมิให้พวงล้านไปสู่อารมณ์อื่น ๆ ใต้ขันธ์
 ฌานที่ตน แลที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ตามลำดับ
 จิตร์มีอำนาจชำนาญในฌานสมาบัติ จัดเป็น
 สมาธิจิตร์

ก็การทำใจให้เป็นสมาธิจิตร์ ใต้นี้ ต้อง
 อาศัยรอยฝึกหัดผูกใจด้วยกรรมฐาน คือระมะณะ
 ภาวนาที่จำแนกไว้ โดยประเภท ๔๐ กระตึเน๑๐

อสุภ ๑๐ อนุสัสสะที ๑๐ พรหมวิหาร ๔ ชาติ
 วรรณะฐาน ๔ อาหาเรปฏิกูลสัญญา ๑ ในกรรม
 ฐาน ๔๐ นี้ จะผูกใจด้วยกรรมฐานบทใด
 บทหนึ่งก็ได้ ตามแต่จะเลือกกรรมฐานที่
 ชอบแก่จิตจรุยาของตัว บำเพ็ญเพียรภาวนา
 ไปกว่าจะถึงอับปะนา บันลุปฐมฉานมีองค์ ๕
 คือวิตกวิจารณ์สติสุขเอกัคคะตา กัจจัตเตญจ
 นีวรรณเสียได้ แล้วก้าวชนถึงฉานที่ ๒ ละ
 วิตกวิจารณ์เสียได้ ยังมีอยู่แต่ปีติ สุขเอกัค
 คคะตา แล้วย่างชนฉานที่ ๓ ละปีติเสียได้ยัง
 คงอยู่แต่สุขแลเอกัคคะตา แล้วบันลุปฐมที่ ๔
 ละสุขเสียไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข ยังคงมีแต่เอกัค
 คคะตาสิ่งเดียว ปราบปรามเผากิเลสอย่างหยาบ
 อย่างเลอียด ด้วยกำลังฉานใด ดึงนเรียกว่า
 ทำใจให้เป็นสมาธิ

แม้นถึงทำใจให้ระงับสงบได้ ถึงอย่าง
 นกยงฆาตธนาไม่ตาย ต้องหาอุบายสร้าง
 อาวุธที่คมกล้า คือวิบัติสละนาบัญญาอีกชั้นหนึ่ง
 วิบัติสละนานั้นคือเจริญอย่างไร ทำใจอย่างไร

วิบัติสละนานั้น คือผูกอารมณ์ หลวงเฮาชาติ
 ชราพยาธิมรณะเป็นหลักฐาน แลยกเอาสังขาร
 ชนเฟ่งพิจารณาให้แจ้งประจักษ์ โดยลักษณะ ๓
 คือเห็นว่าสังขารไม่เที่ยง รู้นั้นแปรไม่ยั้ง
 ยืน ๑ สังขาร เป็น แต่กองทุกข์ ไม่มี ศุข ๑
 สังขารเป็นอนัตตา ไรตัวตน ไม่เป็นสัตว์ ไม่
 เป็นบุคคล สุกุญเปล่าทั้งสิ้น ๑ เฟ่งสังขารด้วย
 ลักษณะ ๓ ตามลำดับวิบัติสละนาบัญญา จนถึง
 โคตรกุญญาณ ก็จะได้ประสบบัญญาอย่างยิ่ง
 ซึ่งรู้จักของจริงทั้ง ๔ ประการ คือบัญญัติหยั่ง
 รู้นั้น ทุกขะ อริยสัจทุกขะ สมุทยสัจ ทุกขะ นิโรธ

อริยสัจ ทุกขะนี้ ไรธคามินี่ปฏิบัติทาอริยสัจ
 ตรัสรู้แจ้งจริงเป็นสัจจากกิจสมมัย บันฑาทุภกซ์
 มีเท่าไร ก็กำหนดตรุเสียหมดสิ้นเชิง ทุกข
 สมทัย คือ กามะตณหา ภาวะตณหา วิภาวะ
 ตณหา ซึ่งเปนของก่อให้เกิดทุกข ก็สละ
 ละเสียได้ขาดเด็ด แล้วยกระทำไห้แจ้งซึ่งทุกขะ
 นี้ ไรธบันฑุธรรมเปนที่ดับทุกข เจริญมรรค
 ภาวนาแปรจาก โลภกีย ไห้เป็นโลกุตรจิตร์ บันฑ
 ล่วง ถึง อริย มรรคาวริย ผล ตามลำดับ อริย ภูมิ
 คือ ไสตาปภูมิมรรคเปนต้น อระหัตตะผลเปน
 ที่สุดหลุดพ้นจาก ชาติชราพยาธิมรณะ ฆ่าตณหา
 ตาย ทำลายกิเลสออกตัวเป็นไทยไม่เปนทาส
 แห่งตณหาต่อไป

นี่แลท่านทั้งหลายจงรู้เถิดว่า บุคคลที่อยาก
 จะหลุดพ้นจากอำนาจนายคือตณหาต้องบำเพ็ญ

คិតตยัสสุจริตให้เปนนกุมพณ เปนที่ยืนให้แน่น
 หนามนคิงเสี้ยกอน เหมือนภาลิตคำสอนท่าน
 กล่าวไว้ สีเลปติฏฐายะนะ โรสบัญญัติ โฉนจิตตั้ง
 บัญญัติจะภาวะยี่ ว่าบุคคลมีบัญญัติ อยาก
 จะปลดเปลื้องตนให้พ้นจากอำนาจตณหา ก็
 พึงตั้งอยู่ในศีลรักษาศีลให้ บริสุทธิ ทั้งกายวาจา
 ใจ แล้วจึงทำใจให้เป็นอธิจิตร์ คือทำใจให้
 เปนสมาธิแล้วเจริญวิปัสสะนา ทำอธิบัญญัติ
 ให้เป็นชนมชนโตแล้วก็จะฆ่าทุกขสมุทัย คือ
 ตวตณหาให้พินาศด้วยตาบอันคมกล้า คือ
 อริยมรรคบัญญัติทั้ง ๘ ประการ

หนึ่งท่านกล่าวไว้ คีละปริภาวิ ไทสมาธิ
 มหัพพะโล โหติมหานิสังโส สมาธิปริภาวิทา
 บัญญัติมหัพพะลา โหติมหานิสังสา บัญญา
 ปริภาวิทังจิตตั้ง สัมมะเทวะอาสะเวหิมุจจะติ

ยะทีทั้งกามาสะวะ ภาวะสะวะ อวิชชาสะวะ

เนื้อความว่า คีตเป็นของสำหรับบอบรมสมาธิ
 เพราะคีตสังวรคามที่ระวงคีตนั้น ก็กั้นใจ
 ให้คับแคบเข้ามามากอยู่แล้ว ไม่ปล่อยใจให้
 พุ่งสร้านไป นี่ก็เข้าหนทางแห่งสมาธิโดยตรง
 คีตสังวรอบบรมสมาธิใหญ่มีผลใหญ่ มีอานิสงฆ์
 ใหญ่แรงกล้าจนแล้ว สมาธิก็อบบรมบ่มบ่มัญญา
 ต่อไป วิปัสสะนาบ่มัญญา เมื่อได้สมาธิอบบรม
 จิตแก่กล้าแล้ว ก็มีกำลังมากจนอบบรมจิตร์ต่อ
 ไป ดวงจิตร์นั้น เมื่อบ่มัญญาอบบรมแรงกล้า
 บ่มัญญาฟอกจิตร์ ให้แจ่มใสบริสุทธิ์อย่างอุกฤษฐ์
 จิตร์ก็หลุดจากกิเลส ซึ่งเป็นน้ำตองสันดาน
 ทั้ง ๓ ประการ คือ กามาสะวะ ภาวะสะวะ
 อวิชชาสะวะ

กามาสะวะนี่อะไร กามาสะวะ ถ้าจะว่า

ง่าย ๆ ก็คือหัวใจ คือตัวตนนั้นเอง ความ
 ปรารถนาอยากได้ แลความชอบใจห่วงแหน
 อาศัยในกามะคุณ คือผัสตุกามกิลเลสฺส
 ก่อให้เกิดวิบากขันธ์ซึ่งอยู่ในกามะภพ นี้แล
 เป็นกิลเลสฺสของอยู่ในสันตทานส์ทวิ ไม่มีที่สุด ท่าน
 จึงเรียกว่ากามาสะวะ มันคงเป็นเชื้ออยู่รำไป
 เมื่อจะจัดเป็น นีวรณํ ท่าน เรียกว่า กามฉันท
 นีวรณํ เมื่อจะจัดโดยตัณหา ท่านก็เรียกว่า
 กามะตัณหา แลกามะโยคะ กามะโธชะ กามะ
 สันญโยชนะ ยักย้ายไปต่าง ๆ ตามอาการของ
 กามที่แปลก ๆ ไป ถ้าจะว่าโดยเนื้อความก็อัน
 เดียวกัน ถ้าจะกล่าววากามาสะวะก็ตลอดถึง
 กัมหมต

ภวาสสะวะว่าภพ คือความเป็นความเกิดเป็น
 กิลเลสฺสของสันตทานอย่างหนึ่ง อธิบายว่าความ

อาไสยรักใคร่ในความเกิด ความเป็นในภพ
 ต่าง ๆ คือกามะภพรูปภพอรูปรูปภพ เกิดในภพ
 ไต ๆ ก็ยนิที่เพ็ดพิเพ็ดในอาไสยในภพนั้น ๆ ไม่
 ถอนชนั้ทอาไสยไต่ความยนิที่ในภพก็เพนภิกิเลศ
 ตองอยู่ไนสนันทาน ตังนี้เรียกว้าภะว้าสะวะ

อวิชชาสะวะนั้นว้าหน้าตอง คืออวิชชา ๆ นี้
 แปลว้าความง้อเขลาไม่รู้ท้อสังขาร แลไม่รู้
 ประจักษ์แจ้งไนอริยสัจของจริง โทลชาศิก
 คือภิกิเลศ ๔ ประการ ถ้าจะกล้าว ไต่ย ไหวหาร
 ให้เห็นง่าย ๆ ก็คือ โม่หะความหลงที่เพนกอง
 มีตบิตบงญาณะจักษุเสี่ยไม่ให้เห็นของจริง ไต่ย
 อริยสัจ แลชกให้หลงเคลิบเคลิ้มเพนเบ้องน้า
 สังขารเพนของไม่เที่ยง แลเพนแต่กองทุกข
 ไซ้ตัวตน ก็หลงเห็นไปว้าสังขารเที่ยงแทียง
 ยืน แลเห็นว้าเพนสุขแลเห็นว้าเพนตัวตน ความ

เห็นที่หลงไหลไปตามกระแสกิเลส เช่นนั้นแล
เรียกว่าอวิชชา เป็นกิเลสที่อยู่ในสันดาน
อย่างหนึ่ง

ปัญญาพิเศษ ซึ่งได้นามว่าอระหัตตะมรรค
ญาณอบรมดวงจิตร ให้เป็นฉิมุตี้ หลุดพ้นจาก
อาสวะทั้ง ๓ ประการตั้งกล่าวมานั้นแลเป็นอัน
ฆ่าตนหาตายทำลายล้างกิเลสให้หมดสิ้นบริสุทธิ
สอาด พ้นจากความเบียดเบียนตนหาด้วยประการ
ทั้งปวง พระมหาสุบัสสะตาศาส์ลำแดงลักษณะ
วิธีฆ่ากิเลสจบลงแล้ว จึงว่าแก่ศิษย์ทั้งหลาย
ว่า ธรรมพิเศษเช่นนี้ ตัวข้าพเจ้าก็ยังไม่ได
ไม่ถึงดอก แต่ข้าพเจ้าได้เรียนรู้ตามในยที่ท่าน
กล่าวไว้ในพระคัมภีร์ต่าง ๆ ท่านพรรณนาไว้
โดยในยะวิจิตรพิศดาร สุขุมเลอียดตนักข้าพเจ้า
จำได้เป็นเอกะเทศแต่หยาบ ๆ พอเป็นเลาความ

ให้ รุกขาศิลป์ สัตย์ สุจริต เป็นต้นทางของธรรม
 วิเศษ ซึ่ง เป็นของ ช่าง กิเลส ตาย ทำลาย ด้ง อำนาจ
 แห่ง ทัณหา ทำตน ให้หลุดพ้น จาก ความ เป็น
 ทาส โดย คดี ธรรม ด้วย วิธิตัง กล่าวมานี้

ถ้า ชี้ ซึ่ง เป็น ศิษย์ ทั้ง ปวง ก็ ชื่นชม ไสมนันต์
 ซึ่ง สำธุการ พร้อม กัน แล้ว จึง ถาม ว่า ข้าแต่
 พระอาจารย์ เจ้า ท่าน งาม ทาน การ ให้ ไศรพบ ริจาค
 นี้ ไม่ เป็น บุญ เป็น กุศล ถ้า เป็น บุญ อย่าง ทำ อย่าง
 ทรมาน ท่าน จึง ไม่ ยก ขึ้น เป็น ต้นทาง ของ ธรรม
 วิเศษ อัน นี้

พระมหาสุบัสดี ตอบ ว่า ซึ่ง จะ ดู หมิ่น ดู ถูก
 เลี้ยว ท่าน เป็น ของ ทำ ข้า เลว ทรมาน นั้น ก็ ไม่ ควร
 ทาน ก็ เป็น บุญ เป็น กุศล สำหรับ กำจัด โสภทต์
 มัจฉริยะ ได้ ก็ เป็น พนังกาน ปราบ ปราบ กิเลส
 อยู่ ฝ่าย หนึ่ง แล้ว ก็ เป็น สัมบุริส บัญญัติ ผู้ มี

บัญญาเห็นคุณเห็นอนิสงฆ์แล้ว จึงได้บัญญัติ
 จัดตั้งเป็นธรรมเนียมไว้สำหรับโลกย์ คู่กับ
 เบญจเวระวิรัตคือศีล ๕ แลกคุณกรรมบถ ก็
 แต่ว่าการให้ทานนั้นจะว่าง่ายก็ง่าย จะว่ายาก
 ก็ยาก อย่างไรก็ตามว่าง่าย ว่าง่ายอย่างไรจึงว่ายาก
 ทานทั้งหลายหรือไม่ว่าง่าย

ตามศัพทศาสตร์ทั้งหลายตอบว่า ข้าพเจ้า
 ทั้งหลาย ก็เข้าใจอยู่บ้างแต่ไม่ทราบละเอียด
 พิศดาร ขอพระองค์เจ้าโต โปรดสั่งแต่งตั้ง โดย
 พิศดารเถิด ข้าพเจ้าทั้งหลายจะได้เข้าใจเป็นข้อ
 ปฏิบัติต่อไป

พระมหาสุบัสดี จึงสั่งแต่งตั้งประเภทของท่าน
 ว่า ซึ่งว่าทานทั้งนั้น คือคนที่มีใจ คิดว่าให้
 ทานอย่างไรจะมีผล ว่าง่ายจะมีผลมาก ให้
 ว่าง่ายจะมีผลน้อย มีใจ คิดที่จะหาเหตุหาผล

อะไร เห็นเขาให้ ก็ ให้ ไปตาม ๆ เขา มี
แต่ของก็ ให้ ไป เช่นนี้ว่าทานทำง่าย

ซึ่งว่าทำยากนั้น คือว่า ทาน ๆ นี้แปล
ว่าให้ สุดแต่ว่าให้แล้วก็เรียกว่าทานทั้งนั้น ก็
แต่ว่าทานที่เป็นบุญก็มี ทานไม่เป็นบุญก็มี คน
ให้สุรายาพิษมี ให้หอกทาบแหลนท้าวบินฉา
เครื่องอาวุธต่าง ๆ เป็นทาน ทานไม่นับว่าทาน
ไม่เป็นบุญเป็นกุศล

ผู้ให้แก่ภรรยาบิดามารดาให้แก่บุตร แยก
มาหา ๆ เขาเลี้ยงแยกเหล่านี้ ไม่ควรนับว่าทาน
อันหนึ่งเต็มได้ในคุณพระสังฆทัมมอชาติ พระ
ช้างผู้มีสติ พระหมอนามนตตติเลขยนตชลงติ
มีเข้าของอะไรเขาไปถวาย เพื่อหวังความดี
นั้น ๆ จะหมายไว้เป็นที่ พระพิงพิงพา อา ไตรย
อย่างนี้ก็ไม่นับว่าทาน

จะทำการมงคลที่จุดบุตร การบ่าวสาว
 หาของเลี้ยงท่านที่มาช่วยงาน ก็ไม่นับว่าทาน
 ของที่เลี้ยงพระสงฆ์ แลของถวายพระสงฆ์
 จะนับว่าทานก็ไม่สู้สนิท คล้ายกับหาพระสงฆ์
 มาช่วยทำการมงคล

ถึงในการศพก็คล้าย ๆ กันหาเข้าของเลี้ยง
 พวกพ่อที่มาช่วยการศพ หาพระสงฆ์มาสวด
 ประจำศพ รุ่งเช้าเลี้ยงพระสวดนิมนต์บั้งสกุล
 ทุกวัน ๆ ถวายไตรยเครื่องสังเค็ด แก่พระสงฆ์
 เจ้าของเครื่องศพ พระทำดอกไม้เพลิงเหล่านี้
 ก็เปนนทานไม่สนิท

อีกอย่างหนึ่งทำบาปมาทำบุญ คือฆ่าเนื้อ
 เบื่อปลาฆ่าของเลี้ยงพระสงฆ์ เช่นชาวบ้าน
 นอก จะทำบุญ ให้ท่าน เป็น การใหญ่ ฤาใกล้
 ตรุสใกล้สังฆารามต์ แลวกชกชวณกนัไปหาปลา

มาทำน้ำยา แลต้มแกงไปทำบุญตั้งนาคี อีก
 อย่างทำ ใจกรรมแลศนอต่อแผล ทลบแผลง
 นอเบียดบงเอาทรัพย์ สิ่งสินของผู้อื่น ได้มา
 แลวเอาทรัพย์ ททาได้ โดยไม่ชอบธรรมนั้น มา
 ทำบุญก็ดี บุญเหล่านี้เป็นทานมีมลทิน เหมือน
 ทาบมีตมีสนิม ด้วยเป็นทานไม่บริสุทธิ์ ยาก
 ที่จะตัดสินว่าเป็นบุญหรือไม่เป็นบุญ

อีกอย่างหนึ่งมีเทศน์มหาชาติ เลือกหา
 พระสงฆ์สามเณรที่เทศน์เพราะ เทศน์เล่นตลก
 คนองเฮฮามาก เกรองกณท์แลเงินรางวัลจะ
 เสียมากก็ไม่เสียตาย นิยมชมกันว่าได้บุญมาก
 ถ้าจะว่า โดยที่จริง ก็เห็นจะได้แต่คายอคำสรร
 เสริญมีหน้ามีตา เป็นคนใจศรัทธาใจบุญกว้าง
 ขวางเท่านั้นเอง ของที่บริจาคออกไปนั้นจะตก
 ลงในบุญในกุศล ถ้าจะเป็นเหมือนของตกน้ำ

จมไปก็ไม่ทราบเลย มีเทศนามิดินท์มาโดยให้
พระสงฆ์ปัจฉาวิสัยณาเอาแพ้อาชะนะกัน ก็
คล้ายมีเทศนามหาชาติไม่สู้แปลกอะไรกันนัก

อีกอย่างหนึ่งทำบุญให้ทานเป็นแข่ง เอาแพ้อา
ชะนะกันด้วยของมากแลของน้อย ของที่
แลของเลว แลด้วยพวกมากพวกน้อย เพราะ
เป็นการบุญเจือกิเลส ในการทำบุญให้ทาน
เป็นของเจือ ๆ ด้วย กิเลส ท่านจัดไว้ ๓ อย่าง
อุปภิกภาต อุปทุสิกาต อุปมัพพิกาต เป็น
๓ สถาน

อุปภิกภานันทำบุญแกลมเล่น เช่นตั้งว่ามา
แล้ว เป็นฝ่ายวาทะฝ่ายโลกย์

อุปทุสิกา คือทำบุญแลประทุษฐิร้ายในการ
บุญ เหมือนให้ทานแล้ว โกรธซึ่งต่ำกว่าเขียน
ที่บ่าวทาสแลคนอื่น ในสมัยเมื่อทำบุญให้ทาน

อนึ่งเรียกรูเงี้ยวทองเข้าของต่าง ๆ อ้างว่าจะก่อ
สร้างอะไร ๆ หรือจะทำบุญอะไร ๆ แล้วคิด
ประทุษร้ายแก่การบุญนั้นเสียให้พินาศสูญไป
เบียดเอาทรัพย์นั้น มาเป็นอาณานิคมประโยชน์ของ
ตัวเสีย อย่างนี้ก็อุปทุสิกาเป็นฝ่ายโทษะ

อุปมัพทิกกา คือทำบุญให้ทานก็หลง ๆ
ทำไปใจโลเลไม่เป็นหลักถาวร มักจะไหล ๆ ไป
ตามคนอื่นเขา เขาคนอื่นเป็นหัวหน้า ไม่ได้
ใช้สติปัญญาของตน ไตร่ตรองให้เห็นลง โดย
ถ่องแท้ ว่าการสิ่งนี้จะเป็บุญเป็นกุศลจริง
หรือไม่จริง ไม่เป็นธุระที่จะไต่สวนเอาความ
จริงให้ประจักษ์ทุกแท้ ทำก็ทำด้วยจิตวิจิตรใจไหล
เลื้อย ๆ เฝื่อน ๆ ไม่แน่นหนามั่นคงลงที่ตรง
ไหน ใครเขาว่าอย่างไรก็ไหลไป อย่างนั้น

อย่างนี้เรียกว่าอุปมัยพหิทิกาเป็นฝ่ายข้างโมหะ

ทำทานถ้าตกลงในอุปกิเลส ๓ สถานันั้นแล้ว
ก็เป็นทานไม่บริสุทธฺิ

ทานนี้ เป็นของข้อง ระคล ตัวยมลทิน โทษ
เช่นนี้ยังมีบริยายมาก จะพรรณนาไปไม่สิ้นสุด
ท่านทั้งหลายพึงรู้พอเป็นกระตุ้ความเถิด

ดาบศทั้งหลายจึงถามว่า พระคุณเจ้าข้า
พระคุณพรรณาทานฝ่ายข้างไม่มีผล แดมีผล
บก ๆ พร่อง ๆ ไม่ได้มภาคเต็มภูมิตังนี้ ข้าพเจ้า
ทั้งหลายพอกำหนดรู้เขาใจ ไต่แล้ว แลทานที่
เป็นบุญเป็นกุศลมีผลเต็มภาคภูมิตังนี้ คือบริจาค
อย่างไร ขอพระคุณโปรดเสด็จวิธีทานที่เป็น
ทานบริสุทธฺิ ให้ข้าพเจ้าทราบเป็นทางปฏิบัติ
ต่อไป

พระมหาดาบศจึงสำแดงประเภททาน ว่า

ท่านทั้งหลายจำเอาต้น ไม้ ให้แนวก่อน ท่าน
 แปลว่าความคิดตกลงปลงใจที่จะให้ท่านอย่าง ๑
 นี้คือตัวท่านะเจตนา ท่านแปลว่าเครื่องสำหรับ
 ให้อย่างหนึ่ง นี้คือสิ่งของที่จะให้ท่าน เมื่อ
 เจตนาที่จะให้ แลสิ่งของจะบริจาคนั้นปฏิบัติ
 ผู้รับ พร้อมทั้ง ๓ แลแล้วก็สำเร็จเป็นท่านได้
 แลท่านนั้นมตลักษณะเครื่องหมาย ๒ ประการคือ
 ให้ตัวการส่งเคราะห์เป็นส่วนกรรณา ๑ ให้
 เพื่อบุชาคุณอย่าง ๑ การที่ใดเห็นคนยากจน
 ชนไร้ หรือคนชราพิการทำมาหากินไม่ได้ ก็
 เกิดความกรรณาคิดว่าเรามีทรัพย์ สิ่งสิ่ง พอที่จะ
 แล้วยให้ความสุขแก่คนเหล่านี้ ที่มีชาติเป็น
 มนุษย์เหมือนกัน คิดตั้งนแล้วให้ ไป หรือแก่
 สัตว์เดรัจฉานด้วยกรรณา อย่างนี้เรียกว่าให้
 ด้วยกรรณา อนึ่งคิดว่าสมณะบรรพชิตเป็น

จำพวกไม่มีเขี้ยวเรื้อนเรือกสวนไร่นา เป็นพวก
 ไม่คิดทำมาหากินสะสมทรัพย์เงินทอง เป็นแต่คิด
 จะขอเขากินไปมื่อหนึ่ง ๆ พอกำลังที่จะประพฤติ
 พรหมจรรย์ คิดเห็นลงฉนั้นแล้ว เกอภูลแก่
 สมณะบรรพชิตด้วยอาหารบิณฑบาตแลเสนาศน์
 เป็นต้น อย่างนี้เรียก ว่า ให้ทาน ด้วย การ
 สงเคราะห์แดกรูณา

บุคคลเพ่งต่อคุณ ระฤกถึงคุณบิตามารดา
 ที่ไต่บารุงเลี้ยงตัวมา หรือคิดถึงคุณครูอาจารย์
 ที่ท่านสั่งสอนตัวมา แลคิดถึงคุณท่านผู้ใด ๆ
 ซึ่งให้อนุเคราะห์อุปถัมภ์ตัวมา แล้วสละบริจาค
 สิ่งของออกให้ปันแก่บิตามารดาเป็นต้น โดย
 ทางกะตัญญู กะตะเวทิตี อย่างนี้เรียกว่า ให้ทาน
 เพอบุชาคุณ

อนึ่งบุคคลคิดเห็นว่าตนหาราคาตกได้เป็น

ของสละปากจะตัดให้ขาดสูญจากสันดาน เป็น
 การยากที่สุด พระอระหังส้มมาส้มพุทธเจ้า
 แลพระอระหันต์ ชนาศัพพพุทธสาวก ล้วนสละ
 ตัดกิเลสขาดได้เป็นคุณพิเศษเป็นอัสจรรย์ สัม
 ครอบบูชาท่านโดยแท้ คิดเห็นลงเป็นแน่แท้ใจ
 แล้วยบวจากอาหารวรามิตร เครื่องสักการะออก
 บูชา อย่างนี้เรียกว่า ไหเพอบบูชาคุณ ประเภท
 ทาน ๓ อย่างนี้เป็นทานบริสุทธิ์มีผลมาก

อีกอย่างหนึ่ง ทานท่านจัดเป็นทานมีผลมาก
 ผลน้อยโดยผู้ ไห ผู้รับ บางที่ทายกเป็นคนมีศีล
 บริสุทธิ์ ให้ทานแก่ปฏิกูลทุกที่ศีล ทานเช่น
 นี้บริสุทธิ์แต่ฝ่ายผู้ ไห ผู้รับไม่บริสุทธิ์ ให้ผล
 ไม่ได้มกม (๑) บางที่ผู้ ไห เป็นคนทุกศีลแต่ผู้รับ
 เป็นคนมีศีล ทานเช่นนี้บริสุทธิ์แต่ผู้รับ ผู้ ไห
 ไม่บริสุทธิ์ ก็มีผลไม่ได้มกม (๒) บางที่

ผู้ให้เป็นคนทุศีลผู้รับก็เป็นคนทุศีล เช่นนี้เป็น
 ทานไม่บริสุทธิ์ทั้ง ๒ ฝ่าย ทานตงนตเหมือนจะ
 เสียของเปล่าน่าเสียดาย (๓) บางทีผู้ให้ก็มีศีล
 บริสุทธิ์ ผู้รับก็เป็นผู้มศีลบริสุทธิ์ เช่นนี้เรียก
 ว่าทักษิณาวีสุทธิ มีผลมากเต็มภาคเต็มภูมิ
 เป็นทานอย่างดี ผู้ที่คิดจะให้ทานต้องคิดให้
 ไต่พร้อมมูลอย่างนี้

ท่านจัดทานอีกประเภทหนึ่งเป็น ๒ อย่าง
 ปาฏิบุคคลิกทานั่ง ๑ สังฆะเสถทานั่ง ๑ ให้ท่าน
 จำเพาะตัวบุคคลที่เราชอบใจ เหมือนอย่างเราจะ
 ทำบุญเลี้ยงพระที่บ้านเรา เราก็เลือกนิมนต์
 พระ ๕-๗ องค์ตามที่เราชอบพอ อย่างนี้เป็น
 ตัวอย่าง เรียกว่าปาฏิบุคคลิกะทาน ถ้า
 ให้ท่านไม่เฉพาะตัวบุคคลตั้งใจ อุทิศต่อพระอริย
 สังฆ์ที่สถนอาสะวะกิลเสศ คือองค์พระอรหันต์

ชื่อนาศพเป็นต้น เรียกว่าสังฆทาน

สังฆทานนี้ทำยาก ยากที่จะตั้งใจให้ตรง
 ต่อพระอริยสงฆ์ ได้จริง ๆ บางที่เค้าเต็มก็ตั้งใจ
 ใจว่าจะทำสังฆทาน ครั้นทานของตนไปได้
 แต่พระที่ตัวชอบ ก็โสมนัส บิตติ ยินดีมาก
 ถ้าไปได้แก่พระที่ตัวไม่ชอบ ก็เกิดโสมนัสเสีย
 ออกเสียใจ ทานเช่นนี้ดูเหมือนจะไม่เป็นสังฆทาน
 เพราะไปเพ่งเล็งเอาตัวบุคคลเสีย

เรื่องนกกาก็จะมีชุม ๆ ชาวบ้านที่ชกชวณ
 ก็นั้นไป ถวาย สลากภัตตร์ แก่ สงฆ์ ทัง พระอาราม
 กลับมาบ้านแล้วพูดจากันต่าง ๆ ชาวบ้านได้ ยิน
 อยู่เนือง ๆ บางคนพูดว่าสลากภัตตร์ของข้า
 วนนถูกเจ้าคุณถูกคุณปลัดคุณสมุห์ สมอย่าง
 ชานักชาหมาย ข้าตีใจนัก

บางคน พูดว่า สลากภัตตร์ ชาวนน เจ้า

ของ ๆ ช่างมากแต่กลัวของดี ๆ นำเสียตาย
 ไปถูกพระเขมรพระลาวเสียได้ ถ้าไปถูกเจ้าคุณ
 เจ้าหรือคุณปลัดก็จะตีที่เดียว ที่พูดออกมาอย่าง
 นี้ก็เป็นอันสำแดงว่าใจของเขาเป็นเช่นนั้น ทำ
 ให้เสียทางวิธีสังฆทาน นำเสียตายนี้ ทำบุญ
 ทอดกระสุนก็คล้าย ๆ กัน กับสลากภัทร ตั้งว่า
 ฆาน แลสังฆทานนี้ สำคัญที่ตั้งใจให้ตรงต่อ
 พระอริยสงฆ์ซึ่งปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ พระที่สงฆ์
 สำแดงให้ นั้น จะเป็นองค์หนึ่งองค์ใดก็ตามเถิด
 เราต้องตั้งใจให้ตรง ว่าเราบริจาคทานแก่พระ
 อริยสงฆ์ ซึ่งเป็นต้นเป็นเต็ม ท่านผู้หมั่น
 เป็นผู้แทนพระอริยสงฆ์ แลให้บำรุงจิตร์ศรัทธา
 ของตน ให้ดำรงคงที่อยู่ตงน ไทจงได้ อย่าให้
 เอนเอียงไปตั้งว่าแล้ว จึงจะเป็นสังฆทานแท้
 เรื่องนมแบบอย่าง เหมือนอุบาสกผู้หนึ่งเป็น

คนรู้อธิทำสังฆทาน วันหนึ่งจิตหาของที่จะ
 ถวายสังฆทาน ใจโล่งแล้ว จึงไปขอสังฆวัตถุ
 พระภิกษุทุกเทศในพระอาราม พอเวลาเข้าพระ
 ที่ ได้สัมมุติจากพระภิกษุทุกเทศ ก็มายังบ้าน
 อุบาสกๆ แลเห็นกรูจกว่าพระรูปนี้เป็นพระพุทธรูป
 ก็เสียใจ แลวกลับคิดได้ เราจะทำบุญแก่พระ
 รูปนี้เมื่อไรเล่า เราตั้งใจจำเภาะต่อพระอริยสังฆ
 มิใช่หรือ พระรูปนี้และคือพระอริยสังฆเจ้า
 แล้ว อุบาสกกกลับจิตรดำรงค์ศรัทธาของตนดีแล้ว
 ก็ลุกออกไปต้อนรับ ไหว้ กราบ โดยเคารพ
 อย่างยิ่ง ส่างเท่า เช็ดเท่า นำนันทาท่าเท่า แล้ว
 อาราธนาให้นั่งบนอาสน์ที่ตนตกแต่งไว้ แล้ว
 ถวายภัตตาหารไทยธรรมอันประณีต โดย
 นี้ปัจจการะเคารพแล้ว ตามไปส่งจนถึงประตู
 บ้าน ใจอิ่มเอิบด้วยทานที่ตนได้บำเพ็ญ ครั้น

เวลาเย็น พระ ทิมารับสั่งชทาน เมื่อเวลา เช้า นั้น
 มายืมเสียมอุบาสก ว่า จะเอา ไป ถางหญ้า วัต
 อุบาสกเอา เทาคับเสียม เหวียง ไป ให้

คน ในบ้าน เห็น อาการ อย่าง นั้น ก็ แปลก
 ใจนัก จึงถาม ว่า ท่าน เจ้าข้า พระองค์นี้ มา เมื่อ
 เวลา เช้า ข้าพเจ้า เห็น ท่าน เคารพ ไหว้ กราบ
 เป็น การ เคารพ อย่าง ยิ่ง ที่ เดียว ครั้น เวลา เย็น
 ข้าพเจ้า เห็น ท่าน สำแดง อาการ หยาบ คาย ห่าง ไกล
 ก้น กับ เวลา เช้า นักหนา น่า อัจฉริยะ แปลก
 ใจนัก เป็น ด้วย อย่าง ไฉน เจ้าข้า

อุบาสกตอบ ว่า เมื่อ เวลา เช้า นั้น ข้าพเจ้า
 ไหว้ เคารพ พระ รูป นี้ เมื่อ ไฉน ข้าพเจ้า ตั้ง ใจ
 นมัสการ ไหว้ กราบ พระ อริยสังฆ์ ต่าง หาก พระ
 รูป นี้ เธอ เป็น พระ เมื่อ ไฉน เป็น คน ทุก ที่ ลจ อม ปลอม

เพศสมณะเท่านั้น ข้าพเจ้าจะต้องไหว้ขอทำไม
 เรื่องอุบาสกนี้ แล ควร ที่คนจะถือเป็นแบบ
 อย่าง ในการตั้งใจ ให้ถูกต้องตามวิธีสังฆทาน
 หนึ่งมีบทบังคับว่าผู้ที่จะถวายสังฆทาน ถ้าไป
 นิมนต์เอาเองก็ ไม่เป็นสังฆทาน จำเภาจะต้อง
 ขอสงฆ์ พระสงฆ์ ในอารามสำแดง ให้จึงจะ
 เป็นสงฆ์ แลพระที่เราควรจะขอสงฆ์นั้น คือ
 ขอต่อท่านอธิบดีสงฆ์ ในอารามนั้น ๆ หรือขอ
 ต่อท่านที่สงฆ์สมมุติไว้ ให้เป็นผู้แจกลาภสงฆ์
 ซึ่งได้นามสมมุติว่าภิกษุทุกเทศ นี้เป็นตรงทีเดียว
 หรือจะส่งพระสงฆ์สามเณร ให้ช่วยขอสงฆ์
 ต่อพระภิกษุทุกเทศก็ควร ซึ่งจำเภาให้ขอพระ
 ภิกษุทุกเทศนี้ เพราะท่านเป็นพนักงานแจกลาภ
 สงฆ์ ท่านรู้บาญชีว่าใคร ได้แล้วหรือใครยัง

ไม่ได้ จะได้อะไรจากเฉลยให้ทวงสงฆ์ตามลำดับ
 พระที่มีใช้พนักงาน ก็ไม่รู้บาปบุญชี้แจงไม่ถูก
 เหมือนที่ต่างบ้านเขาถวายสังฆทานทุกวันๆ เขา
 ขอสงฆ์เลี้ยงครึ่งเดียว ว่าขอพระสงฆ์ไปรับ
 สังฆทานที่บ้านข้าพเจ้าวันละองค์ๆ จนหมด
 พระสงฆ์ในพระอาราม ขอตั้งนี้ควรถูกต้อง
 ตามวิธีสังฆคະຕាທັກစີណา

สังฆทานที่ทำถูกต้องตามวิธี ดังกล่าวมา
 นี้ แลท่านสรรเสริญว่ามีผล มีอานิสงฆ์ มากกว่า
 ปาฏิบุคคคฤกะทาน หลាយเท่าหลายส่วน เรา
 ประมวญประเภททานมาพรรณนาให้ท่านทั้งหลาย
 ฟัง ตามที่เราได้รู้มา โดยภาสิตของท่านวิญญู
 บัณฑิตยัสสึบๆ มาแต่โบราณ ท่านทั้งหลาย
 เขาใจแล้วหรือ ตามศัสสึบทั้งปวงรับว่าสาธุ

ข้าพเจ้าพึงได้ความสว่างกระจ่างใจหมด สงไสย
แล้ว ขอจำทรงไว้เป็นข้อปฏิบัติต่อไป

พระมหากษัตริย์จึงว่า ท่านเช่นกล่าวมานี้มี
ผลมีอานิสงฆ์เป็นทิวะธรรมเวทนิยเห็นประจักษ์
ในภพนี้บ้าง เสนอปราปรเวทนิยให้ผลในภพ
ต่อ ๆ ไปบ้างตามเจตนาเกล้าแลอ่อน

ถ้าจะว่า ไตยอานิสงฆ์เป็นสรรพสาธาณันัน
ท่านว่า ไตยาททั้งมีตตานิตินันฐิตี ว่าการบริจาต
แจกจ่าย ให้ปันนี้ เป็นของผูกพันยึดหน่วง
มิตร มิตร ใจ ไม่ให้ทางเห็นร้ายราญ แลเป็น
ของจะชกสมาน มิตร ให้สนิทชิดชมได้ อันนี้
เป็นผลอย่างต่ำสำหรับ โลกย์ทั่วไป ไม่เลือก
ชาติ ไตยภาษา ไต ย่อมเป็นที่เชื่อเพื่อยินดีต่อกัน
ทั้งหมด ท่าน ทั้งหลายพึงลงใจ สันนิฐาน

เกิดว่าท่านที่บริสุทธิ์ทั้งกล่าวมาแล้วนั้น ก็เป็น
 บุญเป็นกุศล แลเป็นต้นทางที่จะทำเนิ ให้
 ถึงธรรมอันบริสุทธิ์ได้ แต่ยิ่งห่างกว่าศีล แล
 เป็นของทำยากกว่าศีล แต่ในโลกย์ทุกวันนี้
 เขาว่าทำทานง่ายกว่ารักษาศีล ฝ่ายนักปราชญ์
 ท่านทริตรองว่าบำเพ็ญศีลง่ายกว่าให้ทานเพราะ
 ว่าจะให้ทานนั้น ต้องพร้อม ด้วยจาคะเจตนา ๑
 ๒ ไทยธรรมของที่จะให้ ๑ ปฏิภาหผู้รับ ๑ ใน ๓
 สิ่งนี้ ถ้าขาดแต่สักสิ่ง ๑ ก็ไม่สำเร็จเป็นทาน
 ได้ ทานยังต้องอาศัยผู้อนอยู่ฉนี้ จึงว่า
 ทานนี้ทำยาก หนึ่งทานจะมีผลมากก็อาศัย
 แก่ศีลเช่นยังกล่าวไว้ ใน ทักขิเนาวิสุทธินั้นแล
 นักปราชญ์ท่านจึงเห็นลงว่า รักษาศีลง่ายกว่า
 ให้ทาน เพราะไม่ต้องอาศัยใครแลไม่ต้อง

ตระเตรียมหาอะไร เสร็จอยู่ในตัวของตัว จะ
 ต้องหากแต่ศรัทธา ความเชื่อกรรมเชื่อผล ๑
 สติใหม่หมั่นตฤกรรภากระวังศีล ๑ ความเพียร
 ประคองรักษาศีล ๑ บุญญาที่จะรู้จักศีลที่จะ
 บริสุทธิแลมัวหมอง ๑ มีทุนเพียงเท่านั้นก็เป็น
 สำเร็จการที่จะรักษาศีลได้ ศีลจะบริสุทธิก็
 เพราะใจของตัว จะเศร้าหมองก็เพราะใจของ
 ตัว ไม่ต้องอาศัยบุญอื่นง่ายกว่าให้ท่าน ประ
 การหนึ่งศีลนี้เป็นของไกล ชิดกับสมาธิ เป็น
 เครื่องอบรมสมาธิ ให้แน่นหนามั่นคงแก่กล้า
 ขึ้นไป เมื่อสมาธิมีกำลังกล้าแล้ว จะอบรม
 บุญญาให้ ไพบูลย์ ให้เห็นแจ้งประจักษ์ชัด
 ในสังขารที่เป็นของไม่เที่ยง แลเป็นทุกซ์มิใช่
 ตัวตน เมื่อบุญญาอย่างวิเศษ อบรมจิตร

ให้แจ่มใสเห็นแจ้ง โดยจตุสัจจะญาณ กำหนด
 กองทุกข์สิ้นเชิง แลสละละสมุทัย คือตัณหา
 อันเป็นทวารอกองทุกข์ แลวทำให้แจ้งบรรลุถึงธรรม
 ที่ดับทุกข์ คืออนฤพานดำเนินปฏิบัติตามหนทาง
 ที่หลีกเลี่ยงห่างไกลข้าศึกกิเลส คือดำเนิน
 ด้วยปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ มี
 สัมมาทิฐิเป็นต้น สัมมาสมาธิเป็นที่สุด ที่
 นี้นิจิตร ก็จะเป็นวิมุตติหลุดพ้น ตัณหา อาสวะ
 กิเลส ด้วยประการทั้งปวง ทำชาติชราพยาธิ
 มรณะ แลกองทุกข์ทั้งปวงให้ดับสนิท ไม่
 มีเชื้อจะติดต่อไป มีแต่บรมสุขไม่มีทุกข์เจอ
 ปนเลย ท่านเรียกว่าเอกันตะบรมสุข คือ
 ละอุปาทิเสศะปรินิพพานหนทางปฏิบัติ เช่น
 ดึงชีพจากกล่าวมาทั้งปวงนี้ ท่านผู้ไปพ้น

กิเลสมีสันดานบริสุทธิ์ คือพุทธาภิณฑลทิพย์
 ทำนข้แข็งสั่งสอนไว้ เพื่อจะให้สรรพสัตว์ ใน
 โลกยกหมับบุญญาจกษุ ได้ประพฤติปฏิบัติ
 ดำเนินตามทางของท่าน ที่ท่านได้ ดำเนินมา
 แล้วนั้นทุกประการ ท่านทั้งหลายฟังแล้วอุส่าห์
 ตั้งใจกำหนดไว้ปฏิบัติเถิด ตามศศิศย์ทั้งปวง
 รับคำสั่งเสด็จการ พร้อม กัน ด้วย ความปรีธา
 ภรมย์พร้อมกัน

จบเรื่องมหาสุบัสส์ชาติกเท่านั้

ข้าพเจ้าผู้แต่งเรียบเรียง เรื่องมหาสุบัสสัน
ได้ประพันธ์ผูกคาถาภาษามคธ เป็นคำอธิฐาน
ไว้ในท้ายหนังสือดังนี้

เอตตวาทาจรณกาจาย	สุนิปนุนาสุสาตถิกา
สิริสุนทร ไฉหาร	นาเมนรจิตามยา
โย โยปุณฺณุตถิโกโหติ	ปฏิบัติสุสาทโร
โส โสอิมีวทิตฺวาน	ปฏิบัติชชัยเถาสุท
กาเยนอุทวาจาย	สุจาริตมฺนสาบิจ
อนุกุกเมนปุเรตฺวา	ทุกขสุสนฺตกริสฺสตี
อิมีวจิตสิทฺทสุส	ปุณฺณสุเสวพลนห
ติกฺขปณฺญาสมฺปนฺโน	สุตฺตสมชวเนนจ
ศฺมฺมฐิชาเรนปณฺญา	ชาเรยฺยจสุทฺตสุท
อสมฺมุพฺ โหจสมฺเมสุ	ชิปปากิณฺ โยฺกเวยฺยห
ชิปปฺชาตฺติชราเยว	พยาธิ โนมรณสฺสจ
อนฺตฺตสพฺพิกเวยฺยาห	มฺจุเจยฺยมารอนฺชสาตี ฯ